

Duurzaamheidsverslag 2013

Circulaire herhuisvesting Liander, Duiven

Het kantoor van Liander is een compleet nieuwe werkomgeving met vijf herontwikkelde gebouwen als uitgangspunt. Het complex heeft zonnepanelen en gebruikt grondwater voor de warmte/koude opslag. Met al deze maatregelen voorziet het gebouw geheel in de eigen energiebehoefte. Daarbij wordt afval als grondstof gebruikt en krijgt materiaal dat overblijft op het terrein een nieuwe bestemming. Nieuwe materialen zijn allemaal recyclebaar. De medewerkers hebben in co-creatiesessies zelf aan het ontwerp meegewerkt en meegedacht en gaan hier straks volgens de principes van 'Het Nieuwe Werken' aan de slag.

Betrokken bedrijven: VolkerWessels Vastgoed, Boele & van Eesteren

VolkerWessels

VolkerWessels – hoofdkantoor
Podium 9, 3826 PA Amersfoort
Postbus 2767, 3800 GJ Amersfoort

T +31 88 186 61 86
F +31 88 186 61 87
E informatie@volkerwessels.com
www.volkerwessels.com

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting CSR (Nederland)	6
Omgeving	9
VolkerWessels in de wereld	13
Duurzaamheid bij VolkerWessels	16
Markt	23
Medewerkers	29
Milieu	35
Samenleving	41
Over dit verslag	46
Assurance	48
Bijlage Duurzaamheidscijfers	50
Begrippenlijst	54
Colofon	58

Deze blauwe asfalt laag is aangelegd door Van Kessel Sport en Cultuur-techniek voor het grote multifunctionele sportpark "De Contreie" in Oosterhout. De blauwe toplaag is zeer duurzaam en maakt sport uitnodigend en aantrekkelijk om op te spelen. Het blauwe asfalt is duurzaam omdat speelvelden langer meegaan en het materiaal volledig recyclebaar is.

Namens de Raad van Bestuur

Vorig jaar openden we op deze plaats met een herbezinning op de nieuwe werkelijkheid. We spraken over het teruglopend aantal opdrachten in de bouw en de gevolgen hiervan voor onze economische performance en medewerkers. We spraken ook over de klimaat- en milieucrisis en hoe ons dit voor forse uitdagingen stelt. In dit Duurzaamheidsverslag gaan we dieper in op deze en andere trends en de betekenis hiervan voor VolkerWessels. We leven in een wereld waarin het belang van duurzaam ondernemen steeds duidelijker wordt. Dit voelen we en zien we terug bij onze opdrachtgevers, onze medewerkers en ook steeds meer bij eindgebruikers. Deze nieuwe wereld stelt ons voor uitdagingen die we graag aangaan, want wij willen bouwen aan een duurzame wereld.

Door de focus in 2013 nog meer te leggen op onze projecten lukte het ons een positief financieel resultaat over dat jaar te laten zien. Door het verder koppelen van duurzaamheid aan ons kernproces en aan onze organisatie-inrichting hebben we de juiste toon te pakken. Door als concern, samen met onze maatschappelijke stakeholders, de strategie en belangrijkste thema's vast te stellen en deze verder in te laten vullen door de werkmaatschappijen, brengen we onze visie daadwerkelijk in beweging.

We voelen de zorg voor onze medewerkers en een positieve impact op de maatschappij als een verplichting, eens te meer in deze tijden. Door ook ons duurzaamheidsbeleid nog meer te focussen op onze werken en mensen, bereiken we een grotere, positieve maatschappelijke impact.

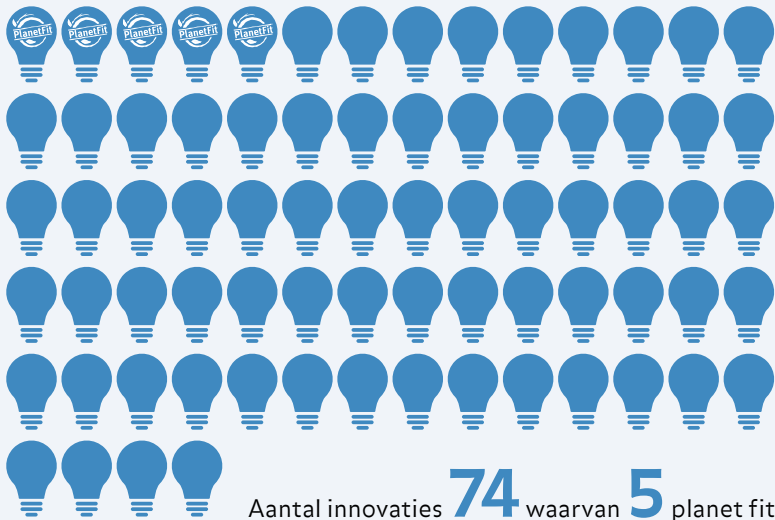
We werken in een mooie sector waarin veel mogelijk is. Doordat de wensen van de eindgebruiker op de lange termijn steeds belangrijker worden, wordt duurzaamheid steeds meer een 'license to operate'. Technologische ontwikkelingen dragen steeds vaker bij aan een duurzame samenleving. Door een katalyserende rol te spelen in deze ontwikkelingen vergroten we onze toegevoegde waarde. Door onze vooruitstrevende visie continu in beweging te houden willen wij de komende jaren steeds meer de slag maken naar een bedrijf, dat vooral bouwt aan een duurzame wereld. Actief stimuleren van duurzame innovaties is dan ook een speerpunt van ons CSR-beleid, want elk initiatief telt! Bouwen en werken aan een duurzame wereld gaan bij ons hand in hand.

Henri van der Kamp,
Lid Raad van Bestuur, maart 2014

Samenvatting CSR (Nederland)**

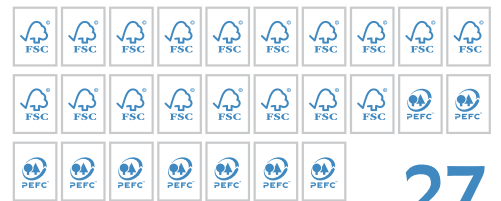
Markt

Innovatie

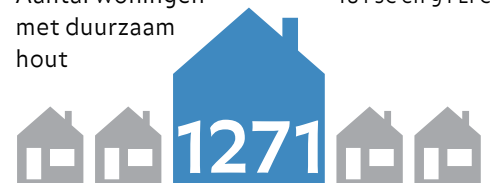

Toeleveringsketen

Aantal certificaten

Aantal woningen met duurzaam hout 18 FSC en 9 PEFC

Medewerkers

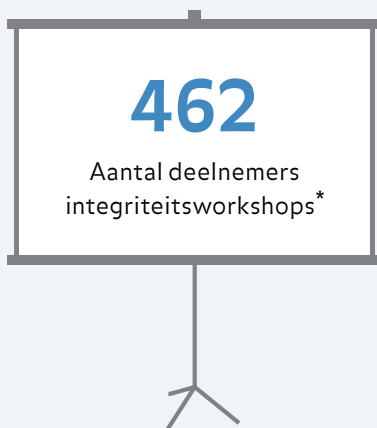
Veiligheid en Gezondheid

IF cijfer
7,2

IF: INCIDENT FREQUENCY* = Aantal bedrijfsongevallen per miljoen gewerkte bouwplaatsuren.

Integriteit

Training en ontwikkeling

Aantal uren besteed aan training

21 UUR/MEDEWERKER

€ 783,-

Bedrag besteed aan training per medewerker

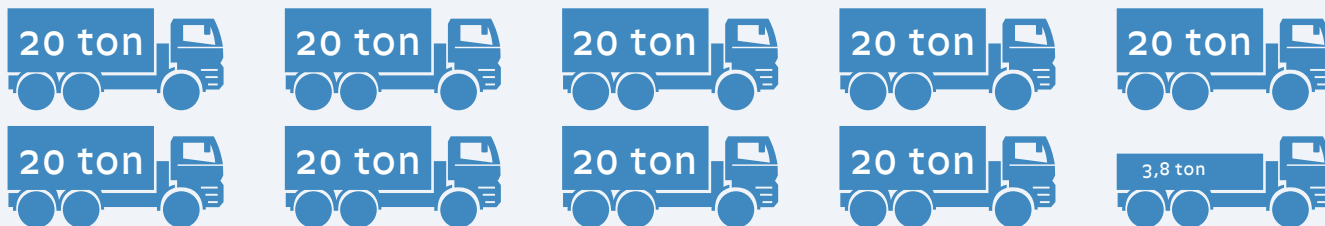

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

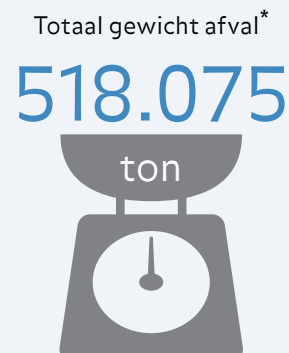
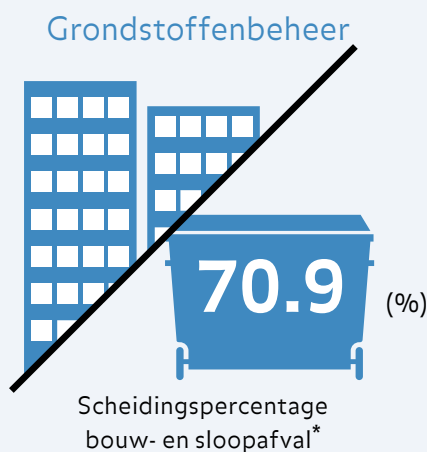
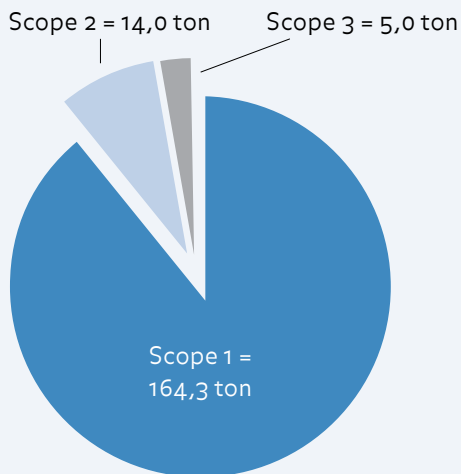
** Voor de overige CSR-cijfers zie bijlage.

 Milieu

CO₂ en energie

Gewicht totale uitstoot CO₂* **183,3** ton = **9,19** x vrachtwagen

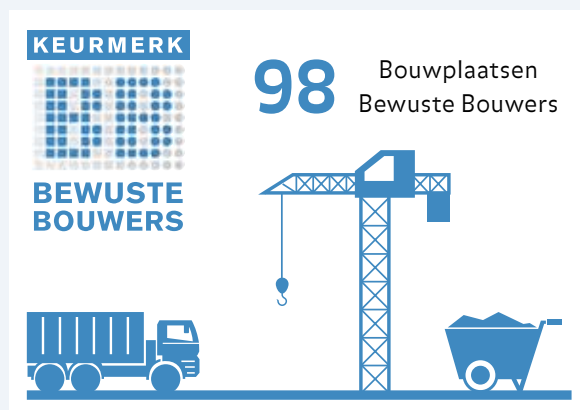
 Samenleving

Social return

Aantal gewonnen aanbestedingen met social return

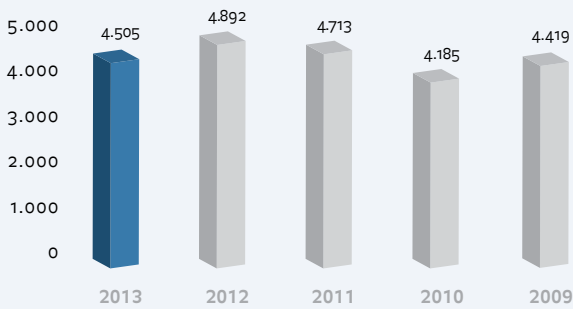
Omgevingsmanagement

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

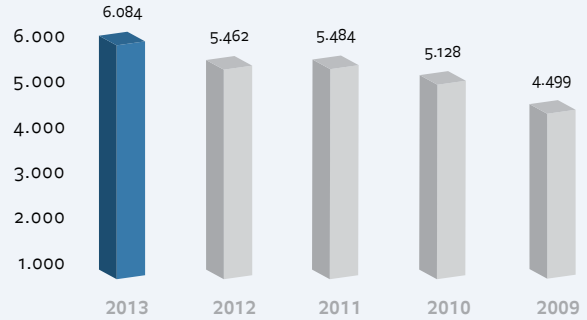
Bedrijfsopbrengsten*

(in miljoenen euro's)

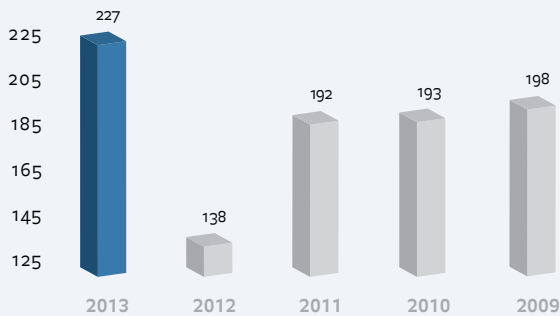
Orderportefeuille*

(in miljoenen euro's)

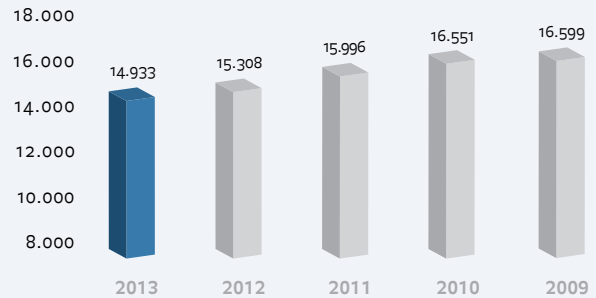

EBITDA (operationeel)*

(in miljoenen euro's)

Gemiddeld aantal medewerkers*

Strategie VolkerWessels

Duurzaamheid is ingebed in de algemene strategie van VolkerWessels. Hierin staat dat we een optimaal resultaat leveren aan onze klanten, werken met de beste mensen, op een duurzame, integere en veilige wijze. De maatschappelijke impact en financiële opbrengst zijn stevig met elkaar verbonden. Door ons duurzaamheidsbeleid op onze kernprocessen te

richten maximaliseren wij beide aspecten. De duurzaamheidsstrategie van VolkerWessels richt zich op het invullen van onze visie door het agenderen van thema's in samenspraak met onze stakeholders en de invulling daarvan door onze werkmaatschappijen. Sturen op duurzame innovaties speelt hierbij een kernrol.

* Deze informatie gaat over VolkerWessels Nederland, Canada, Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

Omgeving

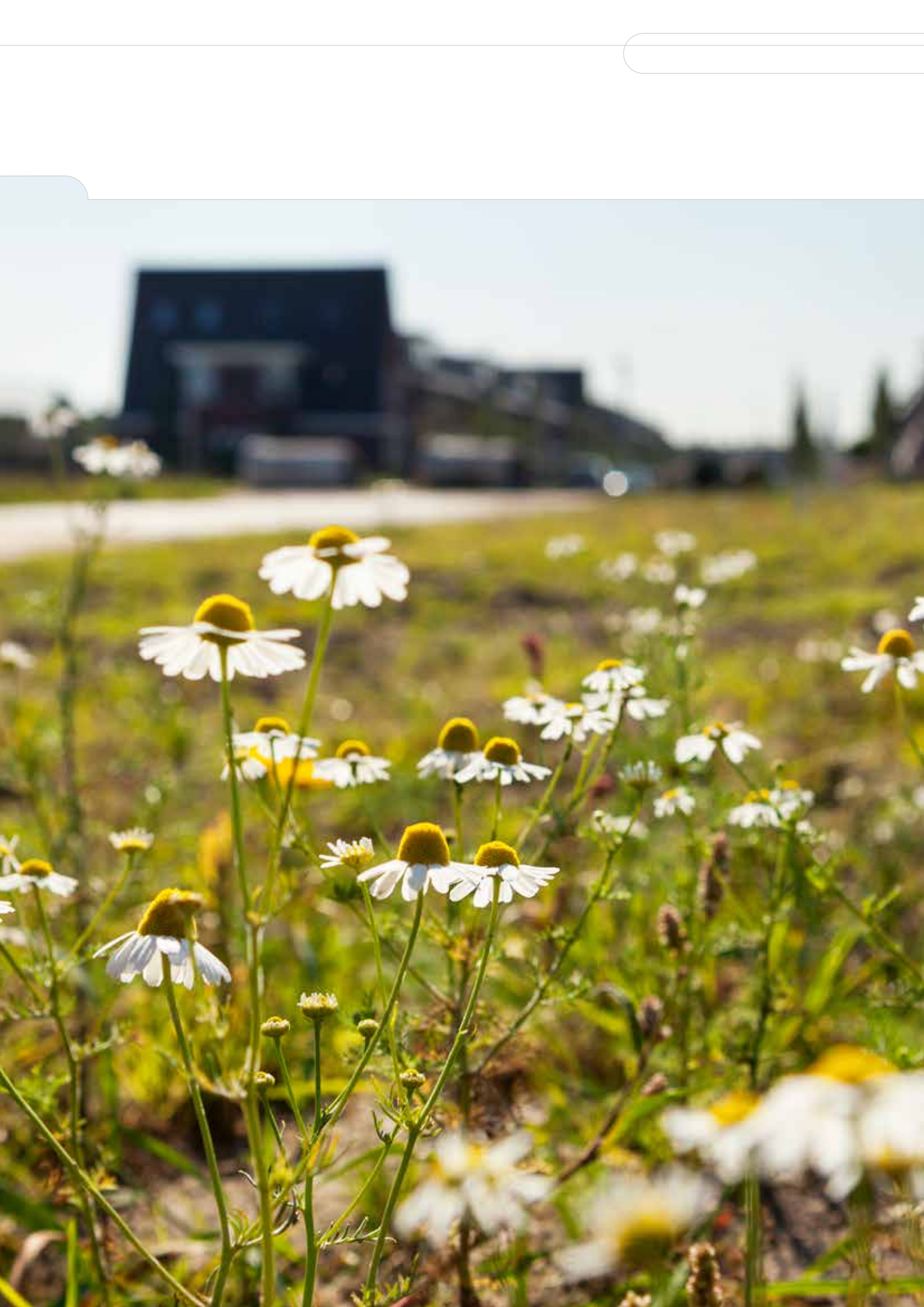
De wereld om ons heen is aan het veranderen. De uitdagingen waar de wereld voor staat, hebben ook hun weerslag op de Nederlandse bouwsector. We zien veel overlap tussen deze verschillende uitdagingen. Daarom is ons eigen beleid gericht op grensoverschrijdende thema's die niet op zichzelf staan, maar juist kenmerkend zijn voor de balans tussen People, Planet en Profit.

Mondiale uitdaging		Uitdaging Nederlandse bouwsector
1. Urbanisatie	We gaan steeds meer toe naar sterk verstedelijkte gebieden die steeds groter worden. Dit brengt schaalvergroting en individualisering met zich mee.	Hoe spelen we in op de toenemende druk op verstedelijkt gebied? Hoe kan de bouwsector bijdragen aan het versterken van lokale identiteit?
2. Financiële crisis	De financiële crisis legt door de focus op economisch rendement veel druk op ons vermogen om onze mensen aan het werk te houden en kwaliteit te leveren aan onze klant. De belangen van kleinere spelers in de keten moeten in een moeilijke markt niet worden vergeten.	Hoe koppelen we onze ambitie richting onze medewerkers en onze opdrachtgevers aan de juiste financieringsmodellen? Welke nieuwe businessmodellen kunnen hierbij uitkomst bieden?
3. Vergrijzing	De Nederlandse bevolking is aan het vergrijzen. Daarnaast wordt het steeds moeilijker om jonge werknemers te vinden. De samenleving moet zich hierop aanpassen.	Hoe houdt de bouwsector haar kennis en kwaliteit in de toekomst hoog? Hoe kunnen we de gebouwde omgeving aanpassen aan de ouder wordende bevolking?
4. Participatie-samenleving	De overheid neemt een steeds minder centrale rol in. Burgers en bedrijven krijgen meer verantwoordelijkheid in het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. De invloed en betrokkenheid van burgers neemt toe.	Hoe moet de bouwsector omgaan met de steeds grotere diversiteit van belangen? Wat kan de bouwsector bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken?
5. Klimaatverandering	De klimaatverandering zet door. Samen met de oplopende energieprijzen betekent dit onverminderd aandacht voor duurzame energiebronnen en het verminderen van energiegebruik.	Hoe kunnen we ons eigen energiegebruik en onze eigen uitstoot tot nul beperken? Hoe kunnen we de gebouwde omgeving hier zoveel mogelijk op inrichten?
6. Uitputting natuurlijke hulpbronnen	Als gevolg van de groei van de wereldbevolking en ongeremd verbruik van grondstoffen raken hulpbronnen uitgeput. De druk op hulpbronnen en de bewoners van gebieden, waarin deze nog te vinden zijn, neemt toe.	Hoe zorgen we nu en in de toekomst voor voldoende bouwmaterialen? Welke alternatieve toepassing van grondstoffen kunnen we als sector ontwikkelen?

De mondiale uitdagingen hebben wij vertaald naar een meerwaarde en kansen voor VolkerWessels. In de onderstaande tabel geven wij uitleg over hoe wij deze uitdagingen inpassen in onze deelgebieden Markt, Medewerkers, Milieu en Samenleving.

Deelgebied	Thema	Meerwaarde	Kansen
Markt	Innovatie (alle uitdagingen)	Bijdrage aan het werven van nieuwe opdrachten en aan een efficiënter (productie)proces. Goed voor imago van bedrijf.	Faciliteren innovaties met ons Planet Fit-label (p. 124). Geïntegreerde oplossingen, die win-win situaties creëren (p. 23).
	Toeleveringsketen (uitdaging 2, 5, 6)	In samenwerking met leveranciers en opdrachtgevers integrale ketenoplossingen ontwikkelen. Stimuleren duurzaamheid in de keten.	Strategisch partnerschap met leveranciers (p. 25). Verduurzamen hout- en betoninkoop samen met keten (p. 26). Contractvormen verduurzamen met opdrachtgevers in Winnen op waarde (p. 27).
Medewerkers	Veiligheid en gezondheid (uitdaging 3, 4)	Productievere medewerkers, die duurzaam inzetbaar en trots op hun bedrijf zijn. Aantrekkelijke werkgever voor nieuwe medewerkers.	Concernbrede veiligheidswaarden en richtlijnen opstellen die, te allen tijde, gelden (p. 29). Samenwerken met andere partijen om de veiligheidscultuur sectorbreed te verbeteren (p. 30). Meetbaarheid van veiligheid verbeteren en monitoren (p. 29).
	Integriteit (uitdaging 2, 4)	Vertrouwen en een goed imago op lange termijn. Geen reputatieschade.	Gedragscode met basisregels voor alle medewerkers (p. 30). Bewustzijn verhogen door voorlichting (p. 31).
	Training en ontwikkeling (uitdaging 3, 4)	Medewerkers zijn uitgerust zodat ze kwaliteit kunnen leveren en bijdragen aan bedrijfsdoelstellingen.	Eigen opleidingscentrum voor optimale aansluiting bij vraag en praktijk (p. 31). Opnemen duurzaamheidsthema's in opleidingen (p. 31).
	Diversiteit (uitdaging 2, 3)	Zorgen voor een evenwichtig bedrijf waarin iedereen een kans heeft om zich te ontwikkelen, optimale prestaties neer te zetten en zich te onderscheiden.	Beleid ontwikkelen op duurzame inzetbaarheid (p. 32). Actief werken aan het enthousiasmeren van (potentiële) jonge medewerkers (p. 33). Mobiliteitscentrum gebruiken om boventallige mensen te begeleiden naar een nieuwe baan (p. 33).

Deelgebied	Thema	Meerwaarde	Kansen
Milieu	CO ₂ en energie (uitdaging 5, 6)	Bijdragen aan klimaatdoelstellingen. Kostenreductie door energiebesparing en efficiëntie.	Energiegebruik in de keten verlagen door energieneutraal woningontwerp Samenwerking met Stichting Natuur en Milieu (p. 36). Realiseren van infrastructuur voor alternatieve energiebronnen (p. 36).
	Grondstoffen-beheer (uitdaging 5, 6)	Door zuinig om te gaan met grondstoffen een positief rendement behalen. Risico moeilijk leverbare grondstoffen verlagen.	Gerecycled asfalt (p. 37). Inzicht vergroten in materiaalstromen (p. 37). Hergebruiken van materiaalstromen op projecten (p. 37).
	Biodiversiteit (NIEUW) (uitdaging 5, 6)	Bijdragen aan gezond ecosysteem en gezonde leefomgeving.	Maatregelen, die ecologische waarde toevoegen toepassen in bouwprojecten (p. 38). Aansluiting zoeken bij lokale natuurlijke omgeving (p. 38).
Samenleving	Omgevings-management (uitdaging 1, 4)	Tevreden omgeving zorgt voor een goed imago, minder weerstand en meer medewerking bij bouwprojecten.	Bouwplaatsen inrichten volgens de principes van Bewuste Bouwers (p. 41). Expertise Verenigd Koninkrijk inzetten in Nederland (p. 41).
	Community investment (uitdaging 1, 4)	Samenwerken met maatschappelijke partners vergroot de positieve impact op de samenleving.	Convenanten met Stichting Natuur en Milieu en FSC Nederland (p. 42). Betrekken van maatschappelijke partners in vormgeven duurzaamheidsbeleid (p. 42).
	Levenskwaliteit (NIEUW) (alle uitdagingen)	Bijdragen aan de wensen en het welzijn van de eindgebruiker.	Structurele dialoog met belanghebbenden op projectniveau om hun wensen goed te kennen (p. 42). Denken in oplossingen die wij kunnen leveren zoals de Stroomversnelling en omgekeerde integratie (p. 42).
	Social return (NIEUW) (uitdaging 2, 3)	Voldoen aan vraag van opdrachtgevers. Vergroten arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Verhogen medewerkerstevredenheid.	Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt duurzaam opnemen in de bedrijfsvoering (p. 43). Bijdragen aan ontwikkeling PSOBouw wat social return inspanning meetbaar maakt (p. 43). Structureren van aanpak met PSOBouw (p. 43).

VolkerWessels in de wereld

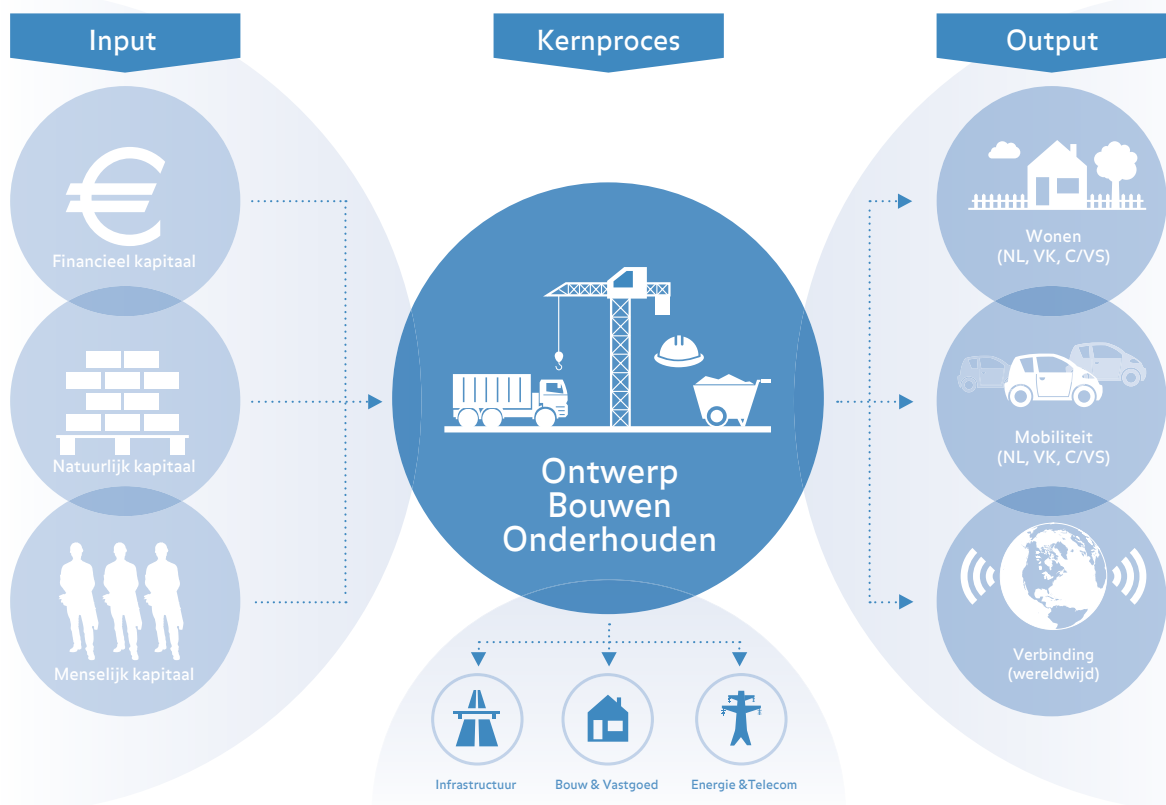
VolkerWessels houdt zich bezig met het bouwen aan wonen, werken, mobiliteit, energie en telecom.
We ontwikkelen, ontwerpen, bouwen, financieren, beheren en exploiteren en doen dat voor onze stakeholders: klanten, medewerkers, aandeelhouders, leveranciers en de maatschappij in brede zin.

Binnen ons concern van decentraal georganiseerde werkmaatschappijen, werken wij met circa 14.500 medewerkers. VolkerWessels is actief in Nederland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Canada**. Door de spreiding van activiteiten van onze 120 werkmaatschappijen, zowel geografisch als inhoudelijk, hebben wij gezamenlijk een zeer divers geheel aan kennis en specialismen in huis. De werkmaatschappijen zijn georganiseerd binnen drie hoofdsectoren: Bouw & Vastgoed, Infrastructuur en Energie & Telecom.

We streven naar een solide rendement van onze onderneming met oog voor onze maatschappelijke omgeving. Integriteit,

veiligheid en duurzaamheid zijn daarom speerpunten in onze bedrijfsstrategie. Deze speerpunten vullen we samen met onze medewerkers, klanten, leveranciers en andere samenwerkingspartners in. Dit zijn dan ook belangrijke stakeholders bij het bepalen van de manier, waarop wij onze werkzaamheden uitvoeren en onze interactie met de samenleving invullen. Ook met het oog op de continuïteit van onze bedrijfsvoering is een goede dialoog essentieel voor het vormgeven van onze dienstverlening op de lange termijn. Als concern richten wij ons op het versterken van de meerwaarde van onze werkmaatschappijen in integrale en multidisciplinaire projecten.

Bedrijfsproces en waardecreatie

** Onze activiteiten in de Verenigde Staten en Canada maken geen onderdeel uit van dit verslag en worden verder buiten beschouwing gelaten. Voor meer informatie, zie het hoofdstuk 'Over dit verslag'.

Naam: Harald Versteeg

Functie: Manager duurzaamheid

Organisatie: Rijkswaterstaat

‘Duurzaam volwassen worden’

‘Helaas is duurzaamheid nog niet de standaard in de sector. We zijn daarin nog niet volwassen genoeg. Een mooi voorbeeld waar nog een wereld te winnen valt, is een duurzamere bouwlogistiek. Ervaringen met logistieke overslagcentra in Londen en Delft laten zien dat het aantal transportbewegingen bij binnenstedelijke projecten met maar liefst 68% kan afnemen. Je kunt je voorstellen wat dat betekent. Minder luchtvervuiling, minder ongelukken, minder bouwtijd en lagere bouwkosten. We denken als sector nog te weinig in die processen. We denken in projecten en kijken naar onze verantwoordelijkheid. We moeten naar de volgende fase waarin andere vragen leidend zijn. Waar heb ik invloed op? Hoe kan ik samen met ketenpartners maatschappelijk de meeste winst behalen? Daarvoor moet je in de hele keten als gelijkwaardige partners met elkaar samenwerken. Met klanten en leveranciers, maar ook met hun klanten en leveranciers. Die uitdaging om je maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen, geldt ook voor VolkerWessels. Smeed coalities. Diep in de keten en met verschillende partijen. Samen heb je maatschappelijk meer impact. Een strategische stakeholdersdialoog is een goed begin. De verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat? Niet automatisch voor proven technology kiezen, maar innovatie stimuleren en belonen. Bijvoorbeeld door bij innovatie een aantal risico’s bij de sector weg te nemen. Persoonlijk associeer ik VolkerWessels meer met innovatie dan met duurzaamheid. Al liggen die tegenwoordig dicht bij elkaar. Onderwerp tijdens de stakeholdersmeeting was de impact van duurzaamheid op de organisatie. Het kan niet allemaal leuk zijn. Interessant om te horen dat VolkerWessels ook keuzes maakt die ‘pijn’ doen. Dat VolkerWessels uit ethische overwegingen een contract voor een gewonnen aanbesteding weigerde te tekenen. Kijk, dan wordt duurzaamheid echt geloofwaardig!’

Dat doen we door op een ondernemende wijze kansen te benutten, door introductie van duurzame innovaties en door ruim baan te geven aan medewerkers om zich te ontwikkelen.

Wij onderscheiden ons door onze decentrale focus, onze brede kennis en onze ondernemende werkmaatschappijen. Om ons werk uit te kunnen voeren, maken we onder andere gebruik van natuurlijke grondstoffen en materialen, van de kennis en kunde van onze medewerkers en van onze leveranciers. Met behulp van deze input werken we aan oplossingen voor hedendaagse problemen, zodat we ook in een veranderende wereld kunnen blijven bouwen aan wonen, werken, mobiliteit, energie en telecom. De uitdagingen waar we voor staan, zoals we die we in Hoofdstuk 1 beschrijven, worden steeds groter en complexer van aard, wat betekent dat er een integraal antwoord op een centraler niveau nodig is. Als landelijk concern kunnen we hier met combinaties van onze disciplines op een hoger niveau op inspelen. Vanuit deze kracht werken we aan innovatie voor onze klanten, bijvoorbeeld door onze Planet Fit innovaties. Meer informatie hierover is te vinden onder het thema ‘Innovatie’ in hoofdstuk Markt.

Onze klanten	Onze leveranciers
☐ Woningcorporaties ☐ Vastgoedbeheerders ☐ Projectontwikkelaars ☐ Decentrale overheden ☐ Rijksoverheid ☐ Spoorbeheerders ☐ Energie- en netwerkbedrijven ☐ Industrie ☐ Telecomproviders	☐ Grondstoffen en bouwmaterialen ☐ Onderaanneming ☐ Logistiek ☐ Mobiliteit ☐ Afvalverwerking ☐ Materieel ☐ Energie ☐ Zakelijke dienstverlening

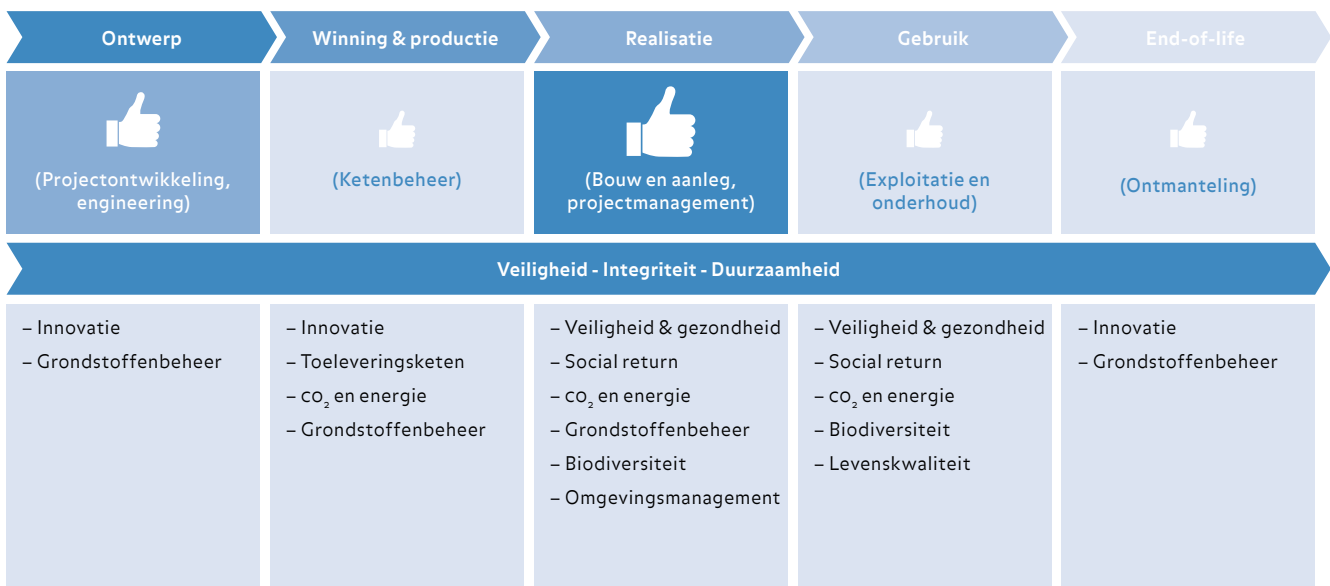
Onze keten

VolkerWessels is op verschillende plekken in de waardeketen actief. De manier waarop en de mate waarin wij invloed hebben op de keten is daardoor ook verschillend. Zo is het bijvoorbeeld op onze eigen bouwplaats makkelijker om een positieve impact af te dwingen dan aan het einde van de levensduur van een gebouw, waar wij niet bij betrokken zijn. Om met oplossingen te komen voor de uitdagingen waar we als samenleving voor staan, moeten we goed nadenken over hoe we de invloed, die we wel hebben, kunnen aanwenden. We maken gebruik van samenwerking met de partners in onze keten. Meer informatie hierover is te vinden onder het thema 'Toeleveringsketen' in het hoofdstuk Markt.

Op verschillende plekken in de keten zijn verschillende maatschappelijke onderwerpen van belang. Aan het begin en einde van de keten is het sluiten van grondstoffenkringloop bijvoorbeeld een belangrijk issue, terwijl in de realisatiefase de veiligheid op en rondom de bouwplaats prioriteit heeft. Kostenbewust omgaan met onze projecten proberen we ook door te vertalen in de keten. Door de totale kosten in de levenscyclus mee te nemen, langere garantietermijnen te vragen of onderhoudsverplichtingen onderdeel te maken van het contract, is er meer ruimte om duurzame en lange termijn overwegingen mee te laten spelen in onze projecten.

Waardeketen

Onze invloed

 De grootte van de duim geeft de invloed van VolkerWessels aan.

‘We maken gebruik van samenwerking met de partners in onze keten.’

Duurzaamheid bij VolkerWessels

CSR-missie en -visie

Voor VolkerWessels is Corporate Social Responsibility, of in het Nederlands Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, waarde toevoegen op economisch, sociaal, ecologisch en maatschappelijk gebied. Maar of we het nu duurzaamheid, CSR of MVO noemen, ondernemen draait bij ons om ondernemen met oog voor de drie p's: People, Planet en Profit.

VolkerWessels ziet maatschappelijk verantwoord ondernemen als de combinatie tussen maatschappelijke ontwikkeling én ondernemen. Door continu te zoeken naar die combinatie zorgen we ervoor dat onze projecten een maximale duurzame impact hebben én creëren we business-kansen. We focussen ons op datgene waar we goed in zijn en proberen ons daar duurzaam in te onderscheiden. Onze strategie is erop gericht continu te zoeken naar de verbinding tussen onze projecten en duurzaamheid. De strategie en onze focus, bepalen we samen met onze stakeholders. De invulling daarvan doen we met onze werkmaatschappijen, zodat de programma's dicht bij onze werken en de realiteit van de bouw staan.

Duurzaamheidsstrategie

In onze visie is input vanuit de werkmaatschappijen een voorwaarde om aansluiting van duurzaamheid bij de projecten te borgen. We zien de rol van het concern daarom enerzijds als visiebepalend voor en anderzijds als faciliterend aan de werkmaatschappijen. Door degenen die betrokken zijn bij ons kernproces te betrekken bij ons duurzaamheidsprogramma, zetten we onze visie in beweging. Bij het actualiseren van de duurzaamheidsvisie en -strategie in het afgelopen jaar, is de invulling vanuit de werkmaatschappijen dan ook een belangrijke focus geweest.

'Onze strategie is erop gericht continu te zoeken naar de verbinding tussen onze projecten en duurzaamheid.'

Overlegstructuur: visie in beweging

De kern van maatschappelijk verantwoord ondernemen zit in het betrekken van onze stakeholders bij het opstellen van beleid en uitvoeren van projecten. VolkerWessels hecht hier veel belang aan en heeft daarom een overlegstructuur opgezet waarin externe en interne stakeholders een prominente rol spelen. Daarnaast spiegelen we ons aan vergelijkbare bedrijven op basis van benchmarks zoals de Transparantiebenchmark en CO₂-Prestatieladder.

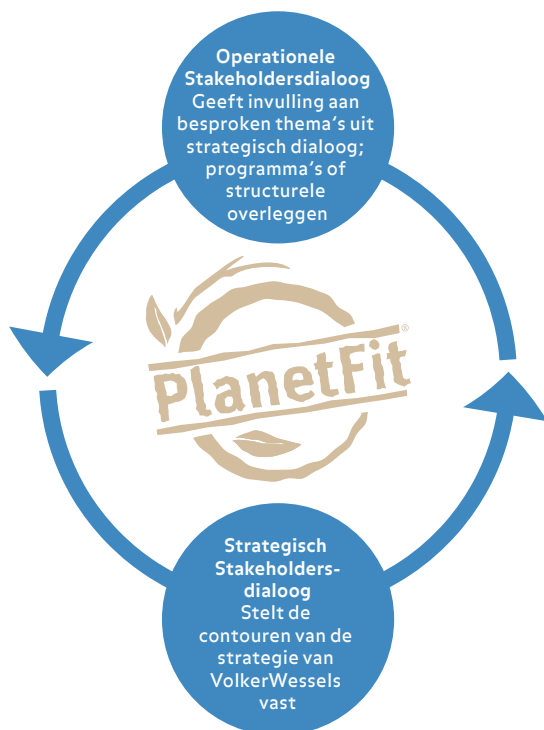
We zien omzetten van visie in actie als een randvoorwaarde voor duurzaam resultaat. VolkerWessels heeft daarom bij het opzetten van deze overlegstructuur aandacht besteed aan de manier waarop visie en actie elkaar continu versterken. De focus van het duurzaamheidsbeleid van VolkerWessels ligt in het omzetten van visie in duurzaam gedrag op de werkvloer en in de projecten. Deze overlegstructuur bestaat uit drie onderdelen: de strategische stakeholdersdialoog, de operationele stakeholdersdialoog en het CSR-platform. De duurzaamheidscoördinator van VolkerWessels is bij al deze overleggen aanwezig om de afstemming tussen de verschillende overleggen te bewaken.

De strategische stakeholdersdialoog

Jaarlijks organiseren we een strategische stakeholdersdialoog. Hieraan nemen naast bestuurders van VolkerWessels en vertegenwoordigers uit de werkmaatschappijen ook verschillende externe partijen, zoals MVO Nederland, Rijkswaterstaat en Profundo deel. In dit overleg stellen we op basis van onze visie, de trends in de maatschappij en de verwachtingen van externe stakeholders de contouren van onze strategie vast, door een materialiteitsanalyse uit te voeren en de relevante thema's vast te stellen. De output van deze dialoog wordt gebruikt als input voor de operationele stakeholdersdialoog.

De operationele stakeholdersdialoog

Minimaal tweemaal per jaar organiseren we daarnaast de operationele stakeholdersdialoog. In deze dialoog nemen vertegenwoordigers uit de verschillende werkmaatschappijen plaats. Daarnaast is Natuur en Milieu een vaste partner in deze dialoog. In dit overleg geven we invulling aan de thema's, die in de strategische dialoog zijn vastgelegd. Dit doen we door vervolgp programma's en -afspraken op te stellen met de relevante werkmaatschappijen, Natuur en Milieu en eventueel derden. Om de doelstellingen te behalen kunnen deze vervolgaafspraken uitgroeien tot programma's of structurele overleggen. De output van deze dialogen vormt op zijn beurt

weer input voor de eerder beschreven strategische stakeholdersdialoog.

De wisselwerking tussen deze beide dialogen zorgt voor mandaat en visie enerzijds en invulling en actie anderzijds. In de interactie tussen deze twee ontstaan duurzame innovaties en programma's. De beste innovaties en programma's kunnen beloond worden met ons interne 'Planet Fit'-certificaat voor duurzame innovaties. Zie ook hoofdstuk Markt.

Het CSR-platform

Enkele keren per jaar overlegt het CSR-platform. Dit is het platform, waarin beslissingen omtrent ons duurzaamheidsbeleid worden genomen en bekrachtigd en de strategie eventueel wordt bijgestuurd. Naast het voorzitterschap door een lid van de Raad van Bestuur, hebben hierin directieleden uit de verschillende sectoren, een HR-directeur en de duurzaamheidscoördinator zitting. Belangrijke uitdagingen voor het CSR-platform waren afgelopen jaar het koppelen van duurzaamheid aan ons kernproces en het zoeken naar een sterk sociaal component in tijden van crisis.

Naam: Kristel Verhoef

Functie: Adviseur verantwoord beleggen

Organisatie: Profundo

Een maatschappelijke missie...

'Profundo is een onderzoeks- en adviesbureau, dat zich bezig houdt met grondstofketens, de financiële sector en verschillende thema's rondom duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Onze opdrachtgevers bevinden zich vooral in de publieke sector. Denk aan NGO's, overheden, pensioenfondsen en andere onderzoeksinstituten. In onze onderzoeken onderscheiden we vaak verschillende sectoren. Ik ben geen sectorspecialist op het gebied van de bouw, maar zowel in studies als in verschillende bijeenkomsten valt mij op dat de duurzaamheid in de bouw in ontwikkeling is. Dat geldt met name ten aanzien van energiebesparende maatregelen en verantwoord ketenbeheer. Duurzaamheid is nu vaak gedreven door een focus op technische innovatie, kostenbesparing en regelgeving. Hoe verklein ik mijn voetafdruk? Zijn er duurzame alternatieven voor materialen? Hoe verbruik ik minder energie en schaad ik het milieu zo min mogelijk? Wat ik hier mis is een achterliggende, overkoepelende missie en visie. Wat is je positie als bedrijf in de maatschappij? Hoe kun je de meeste waarde toevoegen? Mijn advies is om een duidelijke maatschappelijke missie te formuleren, daarbij heel goed te luisteren naar eindgebruikers en hier vervolgens actief op te sturen. Maar ook een bredere en intensievere samenwerking met belangrijke stakeholders. Denk aan overheden en NGO's, lokale initiatieven, klanten, concurrenten en pensioenfondsen. Daardoor ontstaan verrassende en waardevolle innovaties. VolkerWessels kan daar als grote en innovatieve speler in de branche een aandrijvende rol in spelen.'

Naam: Leo Blenkers
Functie: Projectleider
Werkmaatschappij: VolkerRail

‘Durf duurzaam te investeren’

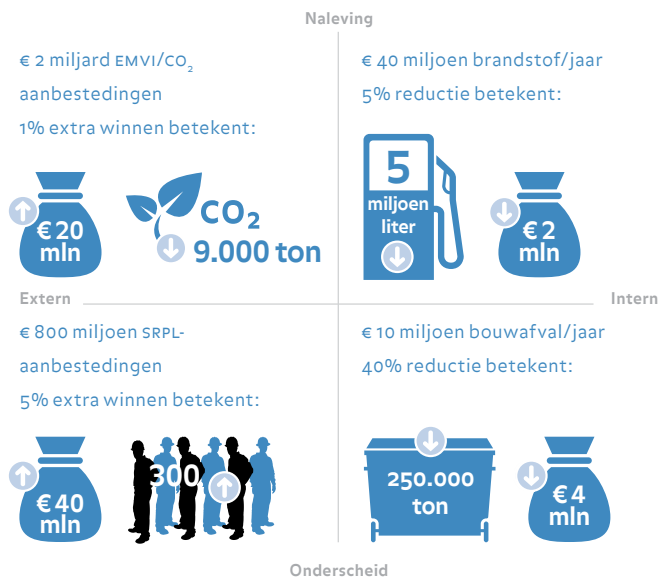
Geothermische, elektrische en centrale buissystemen zijn de drie types installaties, waarmee VolkerRail onder winterse condities spoorwissels sneeuw- en ijsvrij houdt. Samen met partners TU Eindhoven en ProRail heeft VolkerRail een nieuwe type warmtewisselaar ontwikkeld, gefabriceerd en getest in een klimaatkamer. In deze klimaatkamer was het mogelijk om extreem winterse situaties met sneeuw en temperaturen tot min twintig graden na te bootsen. Geothermische wisselverwarming is de meest duurzame oplossing. Zo heeft de nieuwe Hanzelijn zes geothermische systemen voorzien van nieuwe generatie warmtewisselaars. De voordelen: robuust, storings- en onderhoudsarm, energiezuinig en een drastische reductie van de CO₂-emissie. Helaas is niet elk geologisch bodemprofiel geschikt voor de bodemlussen, die benodigd zijn voor deze vorm van verwarming. Een alternatief is dan een elektrisch wisselverwarmingssysteem: Electrical Point Heating (EPH). Vanaf 2013 is EPH succesvol op meerdere plekken in Nederland toegepast. Met een verbeterde versie van de elektrische warmtewisselaar is het rendement 30% hoger dan van conventionele elektrische installaties. Diezelfde warmtewisselaar verbetert ook het rendement van het reguliere centrale (verwarmings) buissysteem met 30%. Dit systeem is recentelijk door VolkerRail geplaatst op emplacement Heerlen. Op deze wijze werkt VolkerRail structureel aan de verduurzaming van wisselverwarming in Nederland. Mijn persoonlijke mening is dat we aan de samenleving, de aarde en de natuur verplicht zijn om voor duurzame oplossingen te kiezen. Door hoge onderzoeks- en ontwikkelingskosten is dat een uitdaging. Maar mijn advies is om niet voor winst op korte termijn te gaan. Vandaag goedkoop blijkt over tien jaar duurkoop. Denk groen. Denk duurzaam. En durf te investeren in de toekomst.’

Duurzaamheid in ons werk

Omdat VolkerWessels gelooft in de koppeling van duurzaamheid aan business hebben we een toetsingskader ontwikkeld dat richting kan geven bij het zoeken naar deze koppeling enerzijds en hulp biedt bij de ontwikkeling en uitrol van duurzaamheidsprogramma's anderzijds. Dit kader bestaat uit twee verschillende assen.

- **Naleving:** welke duurzame voordelen kunnen we behalen door business-as-usual?
- **Onderscheid:** hoe kunnen we ons duurzaam onderscheiden?
- **Intern:** welke duurzame mogelijkheden liggen er binnen onze bedrijfsvoering?
- **Extern:** welke duurzame mogelijkheden liggen er in de markt?

De voor ons relevante duurzaamheidsthema's positioneren we op dit kwadrant, waarna we op zoek gaan naar de maximale maatschappelijke en financiële impact.

‘Denk groen. Denk duurzaam.
 En durf te investeren in
 de toekomst.’

De matrix geeft ook richting aan de manier waarop we invulling geven aan de programma's. Zo zullen we bij duurzaamheidsprogramma's, die eerder intern gericht zijn, ons richten op kostenbesparende maatregelen, terwijl we ons juist bij programma's, die meer extern gericht zijn, richten op verwachtingen van de opdrachtgever en eindgebruiker. Anderzijds zullen we ons bij onderscheidende programma's eerder richten op verandermanagement, terwijl we ons bij besparingen onder 'business as usual' of naleving eerder zullen richten op discipline en betrokkenheid. Zo biedt dit kwadrant ons een hulpmiddel om het gecombineerde maatschappelijke en financiële doel te bereiken.

Tijdens de strategische stakeholdersdialoog van 2013 hebben we samen met onze stakeholders de belangrijkste thema's op deze matrix geplot, zodat we deze verder uit konden werken tijdens de operationele stakeholdersdialoog.

Verantwoordelijken

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het duurzaamheidsbeleid en het behalen van de doelstellingen. De voornaamste rol van de afdeling CSR is het coördineren en aanjagen van het duurzaamheidsbeleid en het faciliteren van de werkmaatschappijen bij het behalen van hun doelstellingen. De afdeling CSR rapporteert aan het CSR-platform, werkt nauw samen met de directies en voorziet de Raad van Bestuur van informatie.

De werkmaatschappijen stellen jaarlijks een beleid op, dat aansluit of aanvullend is op het duurzaamheidsbeleid en koppelt dit via zogenaamde control statements terug aan de Raad van Bestuur. In deze statements geven de werkmaatschappijen aan hoe zij hun duurzaamheidsbeleid laten aansluiten op het beleid van het concern.

Ontwikkeling Duurzaamheidsbeleid

In 2013 heeft het duurzaamheidsbeleid een verdere actualisering doorgemaakt. Afstemming op de business en visie omzetten in resultaten zijn sleutelbegrippen in deze ontwikkeling. Op basis van de verschillende stakeholdersdialogen hebben we hier drie thema's aan toegevoegd: Social Return, Biodiversiteit en Levenskwaliteit. Deze thema's kwamen zowel expliciet naar voren in een inventarisatie onder onze medewerkers als in de strategische stakeholdersdialoog. Op basis van deze bevindingen is aan het CSR-platform voorgesteld deze thema's aan de reeds bestaande thema's toe te voegen. Voor deze thema's zullen we komend jaar nieuwe doelstellingen en programma's opstellen. We hebben ervoor gekozen om de deelgebieden en thema's, die we vijf jaar geleden definieerden, te laten staan om onze trend over de afgelopen periode te laten zien. Ook uit onze materialiteitsanalyse en de strategische stakeholdersdialoog blijkt dat deze thema's nog steeds van belang zijn.

VolkerWessels heeft vanuit haar visie op de vier deelgebieden markt, medewerkers, milieu en samenleving tien thema's geformuleerd, waarop de komende jaren de duurzame ontwikkeling actief wordt gemeten en gestuurd.

Markt	Medewerkers	Milieu	Samenleving
<ul style="list-style-type: none"> - Innovatie - Toeleveringsketen 	<ul style="list-style-type: none"> - Veiligheid & gezondheid - Integriteit - Training & Ontwikkeling - Diversiteit 	<ul style="list-style-type: none"> - CO₂ - Grondstoffenbeheer - Biodiversiteit 	<ul style="list-style-type: none"> - Omgevingsmanagement - Community investment - Levenskwaliteit - Social return

Het zonnetje in huis...

De bron is er al. Met haar warme woestijnklimaat kan de Afrikaanse zon er eindeloos branden. Energie in overvloed. Nu nog de kennis om die energie te oogsten. Want zou het niet mooi zijn als de solarspecialisten van morgen uit Namibië komen? Wie weet is de kiem daarvoor gezaaid in Apeldoorn. Een zonne-energiecentrale voor een opleidingscentrum: Stichting Young Africa, Felua-groep en VolkerWessels Telecom: drie organisaties met een binding in die regio zetten samen kansarme Afrikaanse jongeren in het zonnetje.

‘Maar dan heb ik wel een idee.’ Toen VolkerWessels haar werkmaatschappijen uitdaagde om een maatschappelijk verantwoord project te initiëren, dacht Andre Mulder terug aan Zimbabwe. Daar zag de inkoper van VolkerWessels Telecom met eigen ogen wat Young Africa met vrijwilligers, giften en subsidies bereikte: een school voor een paar duizend leerlingen. ‘We wilden graag iets betekenen voor Young Africa. En dan niet direct met donaties. Geld weggeven kan iedereen. Het gaat om betrokkenheid. We wilden daarom een project initiëren, waarin we onze eigen kennis inzetten om zelf de middelen te genereren.’

Winnende brainwave

Een klimaatneutrale zonne-energiecentrale voor het door Young Africa geïnitieerde opleidingscentrum. Dat was ‘de winnende brainwave’. Dertig kansarme jongeren uit de townships van de Namibische stad Walvisbaai worden onderwezen in zonnetechnologie om broodnodige lokale expertise op te bouwen om ‘het zonnetje in huis te halen’. Andre: ‘Solar is een specialisme van VolkerWessels Telecom. Aangezien ze in Namibië weinig kunnen met hele geavanceerde high tech, leverden we verschillende losse basic systemen. Dan ligt niet direct het hele netwerk eruit als er iets kapot gaat. Reserveonderdelen, handleidingen en een merk dat lokaal leverbaar is. Daar moet je allemaal rekening mee houden. Uiteindelijk zijn er twee containers met handige bouwpakketten naar Namibië gevaren.’ Inmiddels voorziet de centrale het opleidingscentrum van energie. Dat bespaart €3.500 energiekosten per jaar. Hoe zijn uiteindelijk de benodigde middelen gegenereerd?

‘Als VolkerWessels Telecom installeren wij veel nieuwe apparatuur voor 4G-netwerken’, verklaart Andre. ‘Dat betekent dat je de oude 3G-apparatuur moet verwijderen. Afvoeren kost geld en belast het milieu. Maar als je het demonteert, heb je koper, roestvrij staal en aluminium. En dat is geld waard. Bovendien verhoogde Stichting Wilde Ganzen het bedrag met meer dan de helft.’

‘Iedereen heeft talent’

Het ontleden van de 3G-antennes is arbeidsintensief en kost veel dure manuren. En daar komt Felua-groep in beeld. Een organisatie die mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bemiddelt en begeleidt. ‘Een win-win-win-situatie’, ervaart John van den Esschert, die als teammanager externe plaatsing de medewerkers coacht: ‘Voor onze mensen betekent dit werken in een professionele omgeving. Ons doel is om iedereen aan regulier werk te helpen. Wij bemiddelen en begeleiden mensen van alle niveaus. De horeca, productie, onderhoud en administratief werk: onze mensen zijn overal gedetacheerd. Iedereen heeft talent. Alleen is het voor sommigen door een fysieke of mentale beperking moeilijk om een baan te vinden. Maar waar het om gaat, is dat je altijd in mogelijkheden denkt.’ Alsof het zijn eigen thuisbasis is, gidst John ons enthousiast door de hallen van VolkerWessels Telecom. Regelmatig wordt hij aangehouden voor een praatje. Goedgehumeurd storten de medewerkers van Felua-groep zich vol overgave op hun taken. Van sorteren en uitzoekwerk tot transport en distributie. Maar ook complexere activiteiten als demonteren. John: ‘Vergis je niet. Ze doen er misschien wat langer over, maar sommigen hebben echt verstand van techniek.’

Rijden op positieve energie

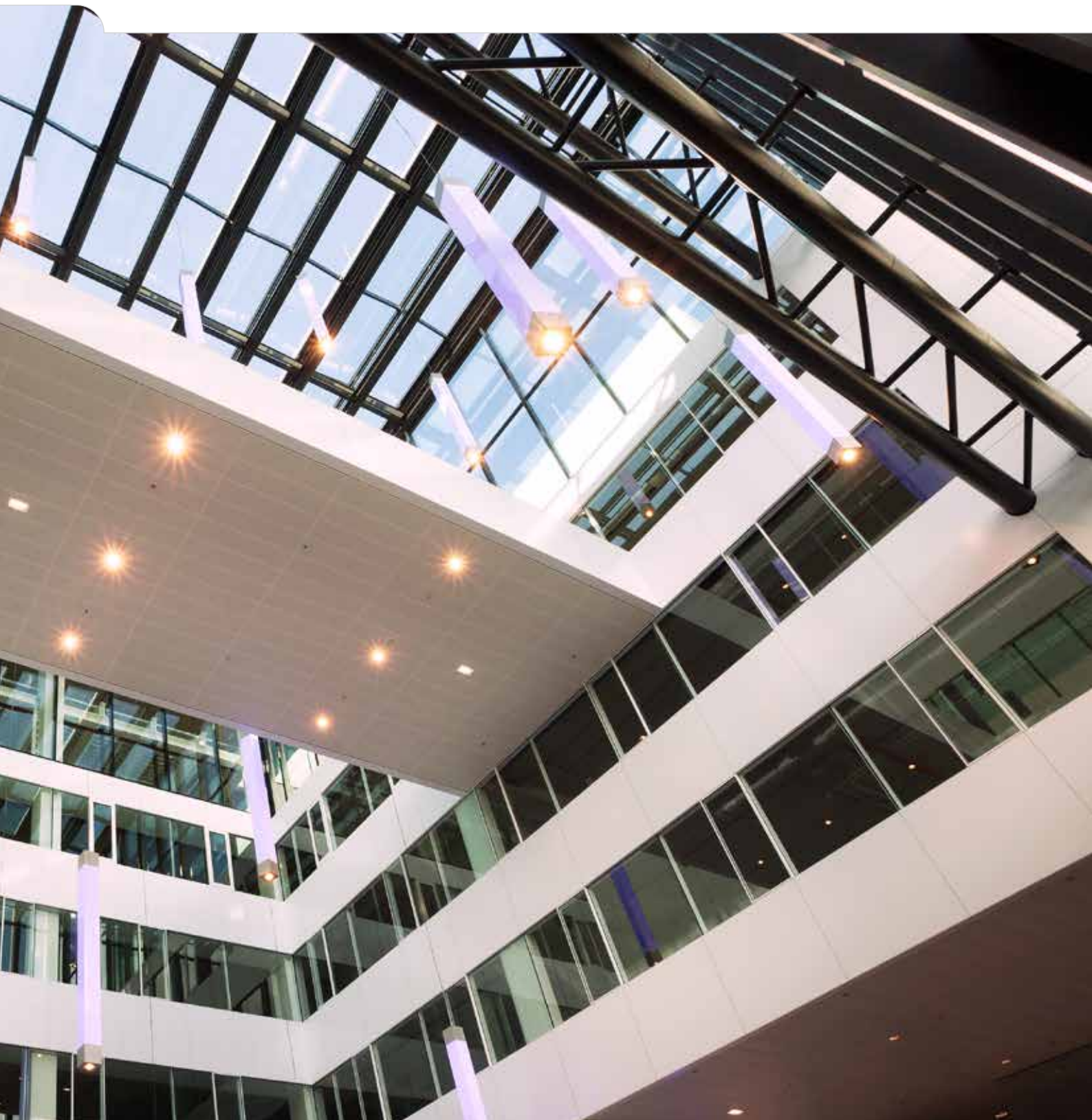
Ook Andre merkt dat zijn nieuwe collega’s zich thuis voelen. De inkoper van VolkerWessels Telecom wijst naar een hek. ‘Verboden terrein voor ons’, grinnikt hij. ‘Dit is het domein van de twee vrouwelijke medewerkers van Felua-groep.’ ‘Karretje van Brigitte’. De symboolwaarde van het label is overduidelijk. ‘Mooi hè?’, glimlacht John. ‘Die kleine dingen zijn zo belangrijk. Alleen al het dragen van bedrijfskleding maakt onze mensen trots. Je ziet ze er zelfs mee in de stad lopen. Uiteindelijk draait het allemaal om respect en (eigen)

‘Geld weggeven kan iedereen.
Het gaat om betrokkenheid.’

waarde. Dat hebben ze hier bij VolkerWessels Telecom heel goed door. Nee, dat kun je niet leren. Dat zit in je genen.' Voor het Afrikaanse solarproject mochten de medewerkers van de Felua-groep onder professionele begeleiding ook graffiti spuiten op de 128m² omheining, die de centrale in Namibië tegen diefstal beschermt. 'In iets meer dan een uur waren ze klaar. Onze mensen hebben genoten', verzekert John. Momenteel zijn er tien gedetacheerd bij VolkerWessels Telecom. Al twee keer verdiende een medewerker van Felua-groep een contract. 'Laatst mocht er zelfs één proefklimmen in een mast. Het regende en waaide. Maar die jongen vond het prachtig', glundert John. 'Ja, dan ben ik zelf ook hartstikke trots. Dit is zo'n schitterend bedrijf hè! Als ik hier loop, heb ik het gevoel dat ik hier zelf werk. En als ik vertrek, rijd ik op positieve energie.'

'Alleen al het dragen van bedrijfskleding maakt onze mensen trots. Je ziet ze er zelfs mee in de stad lopen.'

Level te Leiden is een uniek tref- en schakelpunt waar heel veel samenkomt. Kijken en kopen. Genieten en genezen. Inspannen en ontspannen. Leren en werken. Dit gebouw is gebouwd door de Volker-Wessels-ondernemingen Visser & Smit Bouw en Boele & van Eesteren.

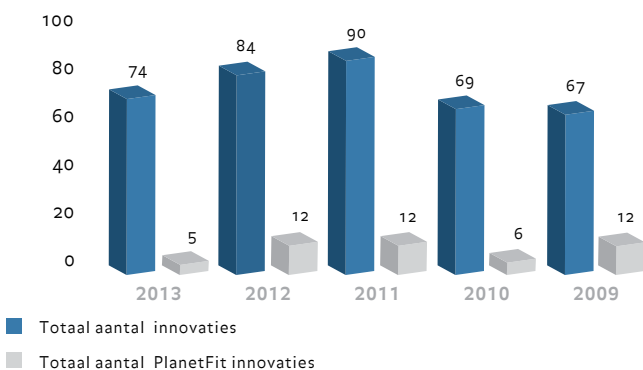
Markt

Duurzaamheid is geen losstaand onderwerp; het is onlosmakelijk verbonden met ons dagelijkse werk. Dit betekent onder andere dat we continu op zoek zijn naar nieuwe oplossingen binnen onze producten en diensten, die duurzame meerwaarde leveren én die we in de markt in kunnen zetten. Hiermee dragen we bij aan zowel het rendement van de organisatie als aan ecologische en sociale meerwaarde. Deze innovaties dragen bij aan het verwerven van nieuwe opdrachten en aan een efficiënter kernproces. Onze invloed binnen projecten zetten we in om een zo groot mogelijke duurzame impact te realiseren. Het realiseren van duurzame innovaties en projecten kunnen we niet alleen. We hebben hiervoor andere marktpartijen nodig:

- onze opdrachtgevers, die openstaan voor nieuwe ideeën en duurzaamheid belonen;
- onze leveranciers, die ons helpen om de innovaties in de praktijk te kunnen brengen;
- onze kennispartners, die ons ondersteunen in de ontwikkeling van nieuwe ideeën.

Door samen te werken met deze marktpartijen zijn we in staat om, met onze leveranciers en opdrachtgevers, integrale ketenoplossingen te ontwikkelen, zodat we duurzaamheid in de keten stimuleren.

Innovatie

De innovatiekracht in ons bedrijf komt voort uit onze ondernemende werkmaatschappijen met hun specifieke kennis van specialismen en regio's. Hierdoor is er een directe koppeling tussen de innovaties en de praktijk. Innovatie en duurzaamheid gaan daarbij hand in hand: door dingen slimmer, sneller en goedkoper te doen verbruiken we minder materialen en energie en is er minder overlast voor de omgeving.

'Het realiseren van duurzame innovaties en projecten kunnen we niet alleen.'

Door toepassing van digitale middelen zoals BIM (Bouwwerk Informatie Model) en procesinnovaties als LEAN-management is het mogelijk om al in een vroeg stadium slimme oplossingen te bedenken voor mogelijke problemen en het voorkomen van negatieve effecten op milieu en omgeving.

Met onze innovaties zoeken we continu naar de win-win-win combinaties: een positieve maatschappelijke impact, verlaging van kosten en verhoging van opbrengsten. In 2013 waren er 74 van deze innovaties binnen ons bedrijf. Een voorbeeld hiervan is de borstelmachine, waarmee we glasvezelnetwerken sneller, veiliger en met minder hinder voor de omgeving aan kunnen leggen. Door de grond weg te borstelen in plaats van weg te graven worden de werkzaamheden sneller uitgevoerd, is minder brandstof nodig en is er minder kans op graafschade, wat voor onze opdrachtgevers een groot voordeel is. Doordat de werkzaamheden sneller worden uitgevoerd wordt er minder hinder ervaren. Als er bijvoorbeeld werkzaamheden in een stadscentrum worden uitgevoerd, zorgt de borstelmachine ervoor dat er minder hinder optreedt voor winkeliers en hun klanten. Een snellere uitvoering leidt er ook toe dat economische schade verder wordt ingeperkt, doordat winkels en winkelstraten minder gehinderd worden en eerder weer bereikbaar zijn voor winkelend publiek.

Een ander voorbeeld is het totaalconcept de Duurzame Bouwplaats, dat bouwbedrijven helpt hun bouwproject op een duurzame wijze te realiseren. Momenteel wordt de Duurzame Bouwplaats doorontwikkeld: de Duurzame Bouwplaats 2.0. Dit unieke concept is door VolkerWessels Bouwmaterieel ontwikkeld en stelt bouwbedrijven in staat hun bouwplaats duurzamer, veiliger en goedkoper in te richten. Zo zijn bouwketen beter geïsoleerd en hebben ze een automatische kledingdroger, waardoor het niet meer nodig is om 168 uur per week de kachel te laten branden. Naast dat dit beter is voor het milieu, kan dit concept ook erg waardevol

Naam: Ron Peters

Functie: Directeur

Organisatie: De Vereniging van Ondernemers van Betonmortelfabrikanten in Nederland

Bewust met beton...

Duurzaamheid is al lang geen hype meer. Duurzaamheid is de toekomst. Als dé branchevereniging van betonmortelfabrikanten hebben we een voortrekkersrol. Zo zijn we een belangrijke participant en een onmisbare kennispartner in Green Deal Beton. Daarnaast hebben we als vovn het keurmerk Beton Bewust geïntroduceerd. Zo'n 90 tot 95% van onze leden is gecertificeerd. Ook extern groeit de erkenning. CO₂-emissie-inventarissen van keurmerkhouders worden geaccepteerd als rapportage van een A-leverancier bij de eisen 5A2 en 5A3 van trede vijf van de CO₂-prestatieladder. Maar Beton Bewust reikt verder dan het thema CO₂. Het bevat vijf hoofdthema's waaronder arbeidsveiligheid, hergebruik en integriteit. Het betekent ook een veilige constructie met een lange levensduur. Dat maakt beton(mortel) bijna per definitie een duurzaam bouwproduct en een vaste waarde in de circulaire economie. Dat neemt niet weg dat de zoektocht naar duurzamer beton onverminderd voortduurt. Denk aan bindmiddelen met een lagere milieubelasting en een initiatief als de calculatiemethodiek 'de groene m³'. Beton Bewust is een dynamisch keurmerk, dat we aanscherpen. We leggen de lat steeds hoger. Daarbij luisteren we goed naar onze stakeholders en inzichten uit de markt, want ketensamenwerking is onmisbaar in het verduurzamen van de keten. VolkerWessels die ook zichtbaar duurzaam aan de wegtimmert, kan een voortrekkersrol spelen. Bijvoorbeeld door bedrijven met het keurmerk als preferred supplier te benoemen. Het werkt wederzijds. Met de garantie van een zeker kwaliteits- en duurzaamheidsniveau stimuleert het keurmerk aannemers en andere ketenpartners om hun duurzame ambities waar te maken.'

zijn in de aanbestedingsfase van een bouwproject om gunningsvoordelen te behalen. De Duurzame Bouwplaats wordt continu doorontwikkeld met als doel op het gebied van duurzaam bouwen en maatschappelijk verantwoord ondernemen voor de bouwbedrijven maximale waarde te creëren.

Met onze interne duurzaamheidslabel 'Planet Fit' stimuleren wij duurzame innovaties in onze onderneming. In 2013 kenden we dit label aan 5 innovaties toe. Er was in 2013 minder aandacht voor Planet Fit. In 2014 zal Planet Fit nieuw leven worden ingeblazen zodat meer van onze innovaties worden bekroond met dit label. Het Planet Fit label is onder andere toegekend aan de borstelmaschine en het Slim Parkeren systeem. Met het Slim Parkeren systeem kunnen weggebruikers sneller een parkeerplaats vinden, wat een positief effect heeft op de CO₂-uitstoot, luchtvervuiling en de doorstroming van verkeer.

Door op een andere manier naar onze kernwerkzaamheden te kijken, waarin we naast de financiële aspecten maatschappelijke aspecten meenemen, kunnen we nieuwe initiatieven ontplooiën. De vraag uit de samenleving speelt daarbij een belangrijke rol: hoe willen mensen wonen en werken? Wat bepaalt de waarde van een huis of kantoorgebouw: de energierekening, de flexibiliteit van de ruimte of de groene omgeving? Als antwoord op deze woonvragen leverden wij in 2013 de eerste energienotaanul-woningen van PlusWonen op. Tevens is de PlusWoning in 2013 opgegaan in het concept PlatformBouwen, een nieuw proces- en product en dienstenplatform, waarvan we afgelopen jaar de basis hebben gelegd. Een van de andere innovaties op het gebied van bouwen en wonen is de Stroomversnelling. Hierover leest u meer verderop in het verslag.

Om maximaal maatschappelijk en financieel rendement te halen uit onze innovaties worden innovaties doorontwikkeld in onze

'De vraag uit de samenleving speelt daarbij een belangrijke rol: hoe willen mensen wonen en werken?'

projecten. Hierdoor doen we ervaring op met het rendement en de doeltreffendheid van de innovatie. Zo maken we de effectiviteit naar de rest van de organisatie en de opdrachtgever toe aannemelijk. Aantoonbare prestaties spelen een belangrijke rol in de acceptatie en waardering van nieuwe werkwijzen en producten en zijn doorslaggevend voor het bedrijfsbreed toepassen van innovaties. Planet Fit is daarbij een hulpmiddel.

Een andere manier om het effect van innovaties te vergroten binnen het concern is het kiezen voor een geïntegreerde aanpak. Door kennis te delen en met een integrale visie geïntegreerde projecten uit te voeren kunnen we slimme combinaties tussen bedrijven en zelfs over sectoren heen maken, om maximaal resultaat te realiseren. Door onze kennis op het gebied van het bouwen van geluidsschermen en het installeren van zonnepanelen te combineren, kunnen we bijvoorbeeld een extra functie toevoegen aan geluidsschermen: energieopwekking. Door de geluidsschermen slim te gebruiken wordt het probleem van ruimtegebrek voor de plaatsing van panelen opgelost.

Doelstelling

10% betere EPC-prestatie dan de wettelijke norm bij ons concept PlusWonen.

Toename van 20% van het aantal innovaties met het label Planet Fit.

Highlights 2013

De eerste energienotanol-woning is verkocht.

De laatste Planet Fit-beoordeling is over 2014 heengetild.

We verwachten in 2014 daarom een hoger percentage.

Er is een innovatiedag georganiseerd, waarbij 31 werkmaatschappijen kennis en innovaties gedeeld hebben en samen hebben nagedacht over nieuwe oplossingen.

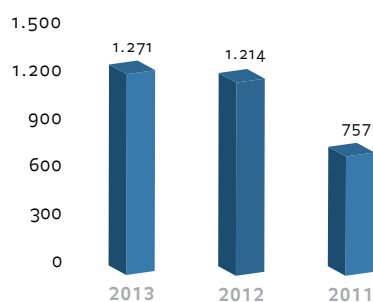
Acties 2014

Begin 2014 uitvoeren van beoordelingen van nieuw ingediende innovaties.

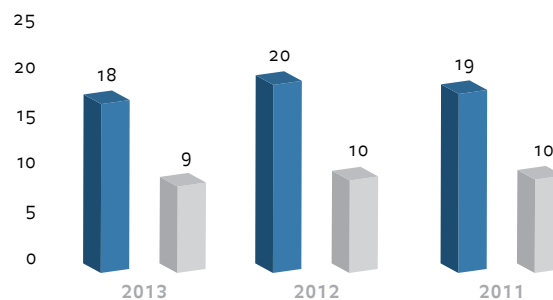
Actief stimuleren van Planet Fit Labels door middel van stakeholders-dialogen.

De prestaties van de energienotanol-woning worden gemeten, zodat het concept nog verder kan worden verbeterd.

Toeleveringsketen

■ Aantal zelf ontwikkelde woningen, waarin duurzaam hout is gebruikt

■ Aantal FSC-gecertificeerde werkmaatschappijen van VolkerWessels
■ Aantal PEFC-gecertificeerde werkmaatschappijen van VolkerWessels

We hebben een verantwoordelijkheid om op een maatschappelijk verantwoorde manier met onze keten om te gaan. Het belang van deze verantwoordelijkheid wordt steeds groter, waardoor we ons beleid met betrekking tot de toeleveringsketen steeds verder formaliseren en professionaliseren. Voorop staat een goede samenwerking met ketenpartners, waarin we hen stimuleren om zelf verder te verduurzamen op het gebied van veiligheid, materiaal, social return en integriteit.

Eenzijds hebben wij als opdrachtgever een verantwoordelijkheid naar de keten toe. Dit betekent dat wij initiatief nemen om de toeleveringsketen te verduurzamen. Om bijvoorbeeld onze houtinkoop te verduurzamen zijn we samen met andere bouwbedrijven en houtleveranciers een partnership met FSC Nederland aangegaan. In 2013 tekenden we in dit kader een nieuw convenant, wat ertoe zal leiden dat in alle projecten, die wij in eigen beheer uitvoeren, enkel nog FSC-hout gebruikt zal worden, en dat wij bij aanbestedingen alleen inschrijven met FSC-hout.

Om deze uitdagende targets te halen, hebben we een jaarplan geformuleerd voor 2014 met concrete doelstellingen en maatregelen voor ons hele concern. Momenteel zijn 18 van onze werkmaatschappijen FSC-gecertificeerd. Daarnaast hebben werkmaatschappijen een PEFC-certificaat. Er werden in 2013 door ons minder huizen gebouwd, waarin duurzaam hout is verwerkt. Dit wordt mogelijk veroorzaakt door het feit dat het totaal aantal opgeleverde huizen eveneens een neergaande beweging liet zien.

Anderzijds verwachten wij steeds meer van onze leveranciers op het gebied van duurzaamheid. Onder leiding van ons centrale Platform Inkoop zetten we stappen in het formaliseren van onze eisen aan leveranciers in inkoopvoorwaarden. Voor gezamenlijke inkoop hebben we een Code of Supply. Momenteel ontwikkelen we selectiecriteria om onze leveranciers te kunnen selecteren op concrete duurzaamheidseisen. Daarnaast zijn we in 2013 gestart met een pilot om beter inzicht te krijgen in de materiaalstromen, die binnen ons concern worden ingekocht. De doelstelling hierbij is om te gaan sturen op reductie van onze materiaal- en grondstromen. In ons inkoopbeleid en in de inkooprichtlijnen zal dit vervolgens verder ontwikkeld worden.

We hebben onze toeleveringsketen ook nodig om zelf duurzamer te worden. Door samen te werken met strategische leveranciers kunnen we ons kernproces efficiënter maken, de faalkosten reduceren, en CO₂-uitstoot en transportbewegingen terugdringen. 92% van onze bedrijven hanteren MVO-clausules in hun inkoopcontracten of -voorwaarden. In 2012 was dat nog 93%. Dit verminderde percentage is het

gevolg van een aantal interne fusies. Daarnaast sluiten we convenanten af en gaan strategische partnerschappen aan. Zo werken we samen met andere ketenpartners aan het verduurzamen van de betonketen in de Green Deal Beton.

Doelstelling 2012-2014

De Leidende Principes verder introduceren in de bedrijfsvoering.
 Ontwikkelen en introduceren richtlijn Duurzaam Inkopen.
 Ontwikkelen Code of Supply voor leveranciers.
 Verhogen percentage zelf ontwikkelde woningen met duurzaam hout tot 50%.
 Vormgeven kennisdeling rondom verduurzamen beton, staal en asfalt (geen doelstelling, maar claim).

Highlights 2013

We hebben een FSC-Jaarplan opgesteld voor 2014.
 Er is een pilot gestart om ons inzicht in materialen en (verkoop)volumes van beton, staal en hout, enkele van onze belangrijkste materiaalstromen, te vergroten.
 Door gebruik van control statements, ingevuld door onze werkmaatschappijen, borgen we dat het beleid van werkmaatschappijen aansluit bij de Leidende Principes.
 We hebben een Platform Inkoop opgericht om de centrale afspraken en de centrale monitoring rondom inkoop aan te sturen.

Acties 2014

Monitoring van inkoop en vergroten van inzicht. Inkoopstromen analyseren en risico- en impactanalyse uitvoeren. Vervolgbeleid vaststellen op basis van de analyse.
 Uitvoeren Jaarplan FSC: 70% inkoop duurzaam hout in 2014.
 Vanaf 2014 uitsluitend gecertificeerd duurzaam hout en houtproducten inkopen en toepassen voor bouwprojecten in eigen beheer.
 Alle inschrijvingen op basis van gecertificeerd duurzaam hout en houtproducten.
 Volledig inzicht in houtinkoop in 2014.
 Uitvoeren plan Green Deal Beton Concreet 2.0.

‘Doordat we continu innovaties inzetten in onze projecten behouden we onze sterke marktpositie, terwijl we tegelijkertijd onze opdrachtgevers een zo goed mogelijke, duurzame oplossing bieden.’

En verder...

Om maatschappelijke impact te realiseren is het van belang dat duurzame oplossingen worden gewaardeerd en gestimuleerd in de markt. VolkerWessels speelt hierin een belangrijke rol. Doordat we continu innovaties inzetten in onze projecten behouden we onze sterke marktpositie, terwijl we tegelijkertijd onze opdrachtgevers een zo goed mogelijke, duurzame oplossing bieden. De opdrachtgevers zelf spelen ook een belangrijke rol in de waardering en stimulering van duurzame oplossingen. Het inzetten van nieuwe contractvormen, die ons uitdagen om niet alleen financieel goed te presteren, maar ook om een solide duurzame oplossing te realiseren, is hier een goed voorbeeld van.

Door de totale kosten in de levenscyclus mee te nemen, langere garantietermijnen te vragen of onderhoudsverplichtingen onderdeel te maken van het contract, is er meer ruimte om lange termijn overwegingen mee te laten spelen in de projectaanpak. DBFM (Design, Build, Finance, Maintain) contracten, zoals SAAone, stimuleren ons om samen te werken met onze opdrachtgever aan een gezamenlijk doel. Nieuwe contractvormen stimuleren ook om verder te denken dan de grenzen van het project en de belangen en wensen van bijvoorbeeld eindgebruikers te overwegen. Door na te denken over wat voor hen van waarde is, zijn wij in staat om de levenskwaliteit van de eindgebruiker te verhogen.

Dilemma: duurzaamheid versus de laagste prijs

Ondanks de ontwikkelingen op het gebied van contractvormen die we hierboven beschrijven zijn er nog grote verschillen tussen aanbestedingen wat betreft de waardering van duurzaamheid. Er worden nog steeds veel opdrachten gegund op basis van de laagste prijs**. Dit gaat samen met stevige concurrentie in de markt, versterkt door de economische crisis. Dit maakt het lastig om onderscheidend te zijn op het gebied van duurzaamheid wanneer dit niet door de opdrachtgever wordt gewaardeerd. VolkerWessels zet zich daarom samen met andere bouwbedrijven, mvo Nederland en opdrachtgevers in om contractvormen verder te verduurzamen in het initiatief 'Winnen op Waarde'.

** http://www.eib.nl/pdf/EMVI_tenzij.pdf

Naam: Jordi Schoffelen

Functie: Hoofd Product- en Conceptontwikkeling (Zuid)

Werkmaatschappij: Bouwbedrijven Jongen

'Gaan voor nul op de meter'

Zelfs in Nederland heerst er in sommige gezinnen energiearmoede. Mensen die vanuit hun portemonnee letterlijk moeten kiezen of ze die dag gaan koken of gaan douchen. Dat is behoorlijk confronterend. De Stroomversnelling is een gezamenlijk initiatief van de markt en de overheid om sociale woningbouw structureel te verduurzamen. Een nobele taak en een bijzondere ambitie. Grote bouwers en corporaties verenigen zich om de energiemeter op nul te krijgen. Bewoners krijgen voor dezelfde woonlasten een volledig verduurzaamde woning en de bespaarde energiekosten worden benut om de renovatie te financieren. Het ambitieniveau is hoog. Nul op de meter tegen een interessante kostprijs is geen mission impossible, maar ook zeker niet eenvoudig. Vooral in oude wijken heb je te maken met energieslurpende woningen. Nieuwe gevels, een nieuw dak en duurzame installaties. Eigenlijk bouw je letterlijk een compleet nieuwe woning om de oude woning heen. Elke woning is natuurlijk uniek. Maar uiteindelijk wil je de lessons learned wel vertalen naar een zekere standaardisatie en industrialisatie. Daarom delen alle deelnemers aan de Stroomversnelling kennis en ervaringen. Zelf ben ik lid van het kernteam van VolkerWessels en betrokken bij het prototype, dat wij als Bouwbedrijven Jongen in Melick bouwen. Eén woning in een klein Limburgs kerkdorpje, maar de belangstelling is enorm. We krijgen vragen en bezoekers uit het hele land. Ik voorzie veel vergelijkbare initiatieven. Prima, want het resultaat is belangrijker dan het label. Je gaat structureel anders denken en samenwerken. Die nieuwe visie spreekt mij bijzonder aan.'

Twee medewerkers van vsmc werken aan een hijsconstructie waarmee twee kabelpannen aan boord van een kabellegschip of barge kunnen worden geplaatst. vsmc en vsm waren verantwoordelijk voor het ontwerp en constructie van de hijsconstructie en de kabelpannen.

Medewerkers

Aan de basis van de duurzaamheidsstrategie staan onze medewerkers. Zonder onze medewerkers kunnen we geen invulling geven aan onze visie en doelstellingen. Door op een veilige, integere en duurzame manier te werken, waarborgen we de kwaliteit en duurzaamheid van onze projecten. Door de mondiale uitdagingen zoals de vergrijzing en participatiesamenleving nemen we maatschappelijk een steeds centralere rol in. Hierin spelen onze medewerkers ook een belangrijke rol.

Wij richten ons op de thema's veiligheid en gezondheid, integriteit, training en ontwikkeling en diversiteit. De veiligheid van onze medewerkers staat voorop: we werken veilig of we werken niet! Mede door de vergrijzing is het belangrijk om onze medewerkers zo lang mogelijk gezond en fit te houden. Ook krijgen we steeds vaker te maken met diversiteit in ons medewerkersbestand en met nieuwe vragen uit de markt op het gebied van medewerkers. Daarom vinden we het belangrijk te investeren in onze medewerkers.

Veiligheid en gezondheid

Onze werkzaamheden brengen risico's met zich mee. Helaas betreurden wij in 2013 twee dodelijke ongevallen, waarvan één onder onze eigen medewerkers. Wij vinden dat er voortdurend aandacht moet zijn voor de veiligheid van de medewerker en zijn collega's. Veiligheid is onderdeel van onze bedrijfscultuur. Het realiseren van een cultuur, waarin veiligheid vanzelfsprekend is, is een doorlopend proces. Om dit proces kracht bij te zetten is de veiligheidsadviesgroep binnen VolkerWessels veranderd in het centrale Platform Veiligheid, dat wordt geleid door de Raad van Bestuur. Het platform heeft in 2013 een

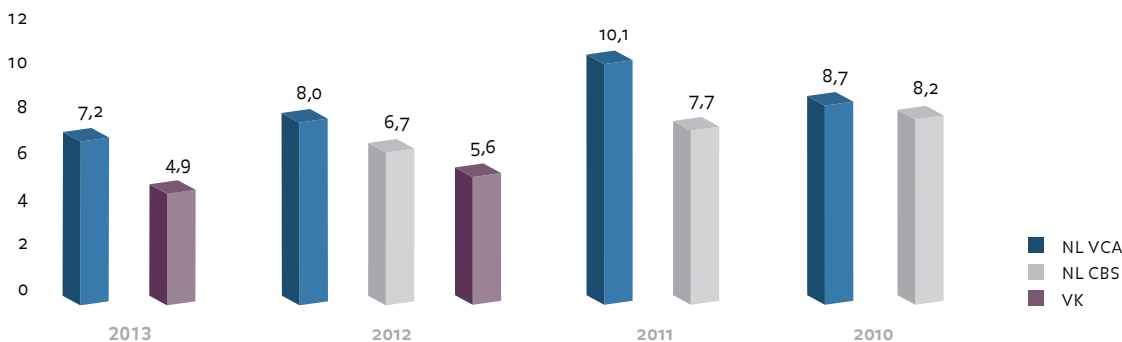
'Door op een veilige, integere en duurzame manier te werken, waarborgen we de kwaliteit en duurzaamheid van onze projecten.'

VolkerWessels-breed veiligheidsprogramma geïntroduceerd: Wees Alert! Veiligheid Eerst! (WAVE).

In 2013 daalde onze IF-rate, het aantal incidenten per miljoen bouwplaats uren, ten opzichte van 2012 licht. Dit is een indicatie dat het veiligheidsbewustzijn onder onze medewerkers is vergroot. Tevens zien we een trendbreuk ten opzichte van de eerder gecommuniceerde cijfers en dat is te verklaren doordat we in 2013, met terugwerkende kracht tot 2010, de berekening van veiligheid- en gezondheidscijfers op de VCA-methodiek zijn gaan baseren. Dit is tevens de reden waarom de veiligheidscijfers van 2009 nu zijn weggelaten.

Om te leren van ongevallen is er in het kader van WAVE een centraal registratiesysteem voor ongevallen met verzuim opgezet. Hierover wordt maandelijks gerapporteerd. Om de eigen verbeterprestaties te kunnen meten is de berekeningsmethodiek van de verzuimcijfers in 2013 aangepast. We hanteren vanaf 2013 de VCA-definitie van veiligheid in plaats van de CBS-definitie, omdat dit beter aansluit bij de bestaande

IF rate*
(in percentages)

* Hierover heeft KPMG assurance verleend, behalve over de veiligheidscijfers over 2010.

meetmethodieken van de werkmaatschappijen. Deze wijziging is ingezet om de veiligheidscijfers te kunnen blijven vergelijken. Ondanks onze voortdurende aandacht voor veiligheid is er nog veel verbetering mogelijk in de sectoren, waar wij opereren. Zo is er het initiatief ontstaan om samen met andere grote bouwbedrijven en opdrachtgevers in 2013 een veiligheidsconvenant te ontwikkelen. Deze veiligheidscode wordt in 2014 officieel ondertekend door VolkerWessels en andere initiatiefnemers. Op diverse spoorprojecten wordt de Veiligheidsprestatieladder verder geïmplementeerd. Dit instrument is ontwikkeld door ProRail om veiligheid langs het spoor te verbeteren. Als laatste leveren technische innovaties ook een belangrijke bijdrage aan een hogere veiligheid op het werk. Zo hebben we dit jaar een proef gedaan met het installeren van stoplichten op onze asfaltwagens om de interactie tussen machinisten, chauffeurs en omringende medewerkers te verbeteren. In de toekomst willen we dit op alle machines en projecten gaan toepassen.

Doelstelling 2012-2014

Actieve samenwerking werkmaatschappijen bij terugdringen ziekteverzuim.

Periodieke voortgangsbepreking verbeterdoelen tussen de Raad van Bestuur en directies.

Doorontwikkelen corporate veiligheidsbeleid in samenwerking met het Platform Veiligheid.

Realiseren stijging op de Veiligheidsladder van 3 naar 3,5.

Highlights 2013

Er is overleg geweest tussen werkmaatschappijen over leerpunten op het gebied van veiligheid.

De WAVE-campagne is geïntroduceerd bij alle Nederlandse werkmaatschappijen onshore.

De eerste WAVE-cursussen voor projectleiders en uitvoerders zijn succesvol afgerond binnen de VolkerWessels Academy.

We hebben de intentieverklaring stofvrij werken van Inspectie szw (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) getekend.

Vier VolkerWessels uk projecten wonnen de British Safety Council International Safety Award 2012.

Tijdens de jaarlijkse audit is niveau 3 van de Veiligheidsladder succesvol gehandhaafd.

Acties 2014

Vervolg WAVE-campagne.

Ondertekening Governance Code Veiligheid in de Bouw.

Programma van WAVE-cursussen verder uitrollen onder werkmaatschappijen.

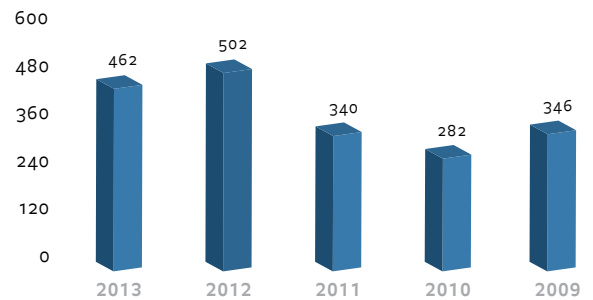
Uitbreiden centrale registratie en rapportage van ongevallen met andere categorieën om te kunnen leren van ongevallen.

Elk kwartaal veiligheidsnieuwsbrief uitbrengen.

Verder uitbreiden Veiligheidsladder.

Installeren stoplichten op asfaltwagens.

Integriteit

■ Aantal deelnemende medewerkers aan integriteitsworkshops in Nederland, onder andere in het Introductieprogramma van VolkerWessels en overige bijeenkomsten*

Integriteit is een van de kernwaarden van VolkerWessels. Betrouwbaar en integer handelen staat voor ons voorop, zowel binnen de onderneming als naar klanten toe. De gedragscode geeft praktische richtlijnen waarmee inhoud wordt gegeven aan het belang van integer handelen. In de gedragscode staan richtlijnen voor omgang met de omgeving, met zakenpartners en concurrenten, met de interne organisatie, omgang met collega's en naleving en beleid. Daarnaast is in 2013 het Global Compact en het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen ondertekend door VolkerWessels.

In 2013 is de integriteitscommissie veranderd in het Platform Integriteit onder leiding van de Raad van Bestuur. Het platform heeft drie doelen: vergroten van het besef van medewerkers dat integriteit belangrijk is, integriteit verankeren in de bedrijfscultuur en de bewustwording vergroten ten aanzien van de inhoud, strekking en naleving van de vigerende algemeen

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

aanvaarde maatschappelijke normen en waarden en nationale en internationale wet- en regelgeving. In 2014 zal het platform zich bezig houden met de verdere inhoud en vorm van de integriteitsworkshops en het online tool welke beschikbaar wordt gesteld aan alle medewerkers van VolkerWessels. Er zijn 13 integriteitsworkshops gegeven in Nederland, aan in totaal 462 medewerkers. Integriteit is ook een belangrijk onderdeel van de workshops van de VolkerWessels Academy.

Er zijn in Nederland 50 meldingen** geweest bij vertrouwenspersonen ten opzichte van 35 meldingen in 2012. Dit is inclusief meldingen over onderaannemers. Deze stijging zien wij als een positieve ontwikkeling: de bewustwording over integriteit is toegenomen. Er zijn in het Verenigd Koninkrijk 13 meldingen geweest bij vertrouwenspersonen. In het Verenigd Koninkrijk wordt volgens andere definities gerapporteerd dan in Nederland**. Verder wordt het melden van integriteitsissues geanonimiseerd. Dit zal voor alle werkmaatschappijen in alle landen gaan gelden.

Doelstelling 2012-2014

Integriteitsprogramma introduceren in de werkmaatschappijen.
Doorontwikkelen van het beleid en concrete verbeteracties definiëren.
Verkrijgen van beter inzicht in integriteitsrisico's en integriteitscultuur.
Vergroten bewustwording van integriteit.

Highlights 2013

In 2013 zijn er 13 integriteitsworkshops gegeven aan in totaal 462 medewerkers.

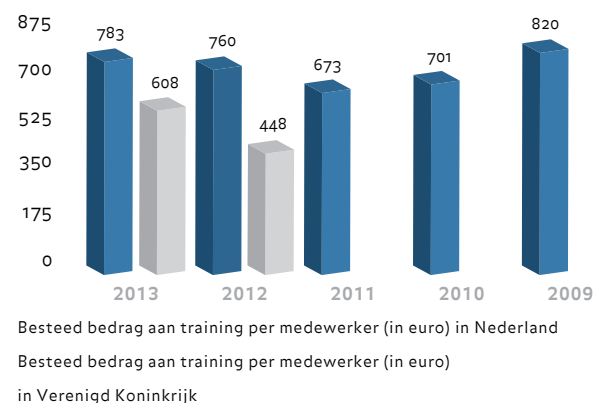
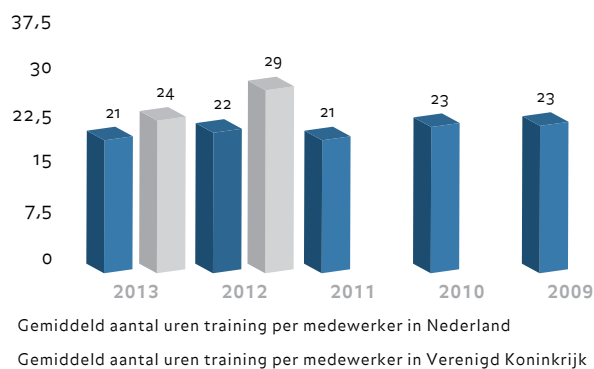
Het Platform Integriteit is opgericht om het integriteitsbeleid op centraal niveau te borgen.

Acties 2014

Het Platform Integriteit geeft verder vorm en inhoud aan de workshops.
Het melden van integriteitsissues wordt geanonimiseerd (voor alle werkmaatschappijen in alle landen).

** In het Verenigd Koninkrijk wordt gerapporteerd over grievances. De definitie van grievances wijkt af van het aantal meldingen bij een vertrouwenspersoon in Nederland. Het aantal disciplinary actions is niet meegenomen in dit getal.

Training en ontwikkeling

VolkerWessels Academy

In 2013 is er veel veranderd bij de VolkerWessels Academy. Dit heeft geresulteerd in een nieuwe kijk op de Academy en haar doelstellingen. Onder leiding van het Platform Opleidingen, is de Academy omgevormd tot een orgaan dat tussen de werkmaatschappijen staat en inhoudelijk met het programma-aanbod zo dicht mogelijk aansluit bij de core business en sectoren van VolkerWessels. Daarbij is het aanbod van cursussen zoveel mogelijk vraaggestuurd vanuit de behoeften van de werkmaatschappijen.

Met oog voor talentontwikkeling, kennisdeling en interactie probeert de Academy met inspirerende sprekers en eigen docenten de kernwaarden van VolkerWessels uit te dragen. De strategie van VolkerWessels staat nog steeds aan de basis van de Academy. Thema's als veiligheid, integriteit en duurzaamheid worden steeds verder ingebed in de diverse opleidingen. De focus van de opleidingen wordt meer verlegd naar de ontwikkeling van projectmanagementvaardigheden.

Naam: **Dinand van den Berg (links) en Dick Nijkamp**
 Functie: **Directeuren**
 Werkmaatschappij: **Goossen Te Pas Bouw bv**

Nieuwe thuishaven met duurzaam diploma

‘**D**uurzame projecten moeten gebouwd worden door duurzame bedrijven. Van zeer energiezuinige passiefhuizen voor de renovatie van de Enschedese wijk Velve-Lindenhof tot het duurzaamste gemeentehuis van Nederland in Hardenberg. Als Goossen Te Pas Bouw zijn we betrokken bij verschillende duurzame projecten en zowel FSC- als PEFC-gecertificeerd. Die certificering betekent ook een adviserende rol richting (potentiële) opdrachtgevers. En dan kun je met je eigen nieuwbouw natuurlijk niet achterblijven. Energielabel A, een EPC van 0,77, een 7,7 voor energie, 7,9 voor gezondheid, 7,0 voor milieu, 8,2 voor gebruikskwaliteit en een 8,0 voor toekomstwaarde: met die rapportcijfers beloont de onderzoeksmethodiek GPR-gebouw ons nieuwe kantoor. De onderscheidende duurzame aspecten: veel hout, onderhoudsarm, energiezuinig en hoogwaardige duurzame installaties. Mooie voorbeelden zijn de warmte- en koudeopslag en ‘zelfdenkende’ verlichting, die zich qua intensiteit automatisch aanpast aan de lichtinval van buiten. Als je door de gang loopt, heb je evenveel daglicht als in de kantoren. Dat maakt het pand ook transparant. Of zich dat vertaalt naar de beleving op de werkvloer? Die geluiden hoor ik wel. Een duidelijke logistiek, voldoende licht en ruimte en een aantrekkelijk binnenklimaat. Voor onze mensen, die na een fusie een jaar als ‘een potje met pieren’ waren gehuisvest, is deze werkomgeving een verademing. Het mes snijdt aan meerdere kanten. Subsidies, fiscale voordelen als een investerings- en/of renteaftrek en uiteraard een lage energierekening. In tijden waarin banken niet happig zijn op financiering, biedt dit soort gebouwen ook voor (andere) investeerders een uitkomst.’

Het Platform Opleidingen bewaakt de kwaliteit en de inhoud van de opleidingen, die gegeven worden door de Academy. Samen met de werkmaatschappijen, opleiders en cursusleiders wordt in 2014 gekeken hoe de opleidingen van de Academy nog beter aan kunnen sluiten bij de vragen van onze bedrijven. In het platform zijn alle sectoren van VolkerWessels door directieleden van verschillende werkmaatschappijen vertegenwoordigd.

Het gemiddeld aantal uren per medewerker, dat besteed wordt aan training blijft ook in 2013 stabiel rond de 21 uur. In het Verenigd Koninkrijk daalde het gemiddelde aantal uur, maar er werd wel meer tijd besteed aan training per medewerker.

Doelstelling 2012-2014

Training- en ontwikkelprogramma's afstemmen op ontwikkelingen in de branche.

Verhogen van het percentage medewerkers, dat regelmatig een gesprek krijgt over prestatie- en loopbaanontwikkeling tot 70%.
 Trainen projectmanagementvaardigheden in ten minste 80% van de opleidingsprogramma's.

Integreren duurzaamheidsthema's in 100% van de VolkerWessels Academy opleidingen.

Highlights 2013

Er zijn 9 opleidingstrajecten binnen de Academy, waarvan een belangrijk deel gericht is op projectmanagement.

Acties 2014

Veiligheid, integriteit en duurzaamheid verder integreren in de opleidingen.

Optimaliseren van de aansluiting van het opleidingsaanbod bij core business van werkmaatschappijen.

Diversiteit

Gelijke behandeling en diversiteit in het personeelsbestand zijn belangrijk factoren voor het kunnen sturen op de beste mensen. Door de toenemende vergrijzing wordt duurzame inzetbaarheid een steeds belangrijker thema. Mensen worden

ouder en werken langer door. Ook legt het fysiek zware werk veel druk op de gezondheid en veiligheid van onze medewerkers. De meeste inhoudelijke kennis bevindt zich bij de meest ervaren medewerkers. Om kwetsbaarheid te voorkomen denken we continu na over loopbaanontwikkeling en de spreiding van het zware werk.

Tegelijkertijd blijft het een uitdaging om voldoende jonge mensen te vinden voor technische banen en young professionals om de continuïteit van VolkerWessels te waarborgen. Om voldoende jongeren aan te trekken zetten we ons in om hen te enthousiasmeren voor ons werk. Zo hebben we bijvoorbeeld een projectlocatie opengesteld tijdens de Bouw Oriëntatiedagen, waarbij we jongeren hebben rondgeleid en geïntroduceerd in ons dagelijkse werk. Ook nemen we deel aan technische bedrijvendagen om young professionals aan te trekken.

Doordat we bezig zijn met innovatieve projecten en vernieuwingen in de markt blijven we een aantrekkelijke werkgever. Het totaal aantal vrouwen werkzaam binnen VolkerWessels daalde in 2013 ten opzichte van 2012. Het totale medewerkersbestand liet echter ook een daling zien. In het Verenigd Koninkrijk werken relatief veel vrouwen, in het bijzonder ook als bouwplaatsmedewerkers. Het aantal vrouwen stijgt daar wel, net als het aantal medewerkers.

Mobiliteitscentrum

In 2013 hebben de economische omstandigheden een ingrijpende invloed gehad op onze medewerkers. Zowel op concernniveau als bij de werkmaatschappijen hebben reorganisaties plaatsgevonden. Een belangrijk onderdeel van het in 2012 opgestelde sociaal plan van VolkerWessels is de oprichting van een intern mobiliteitscentrum. Hiermee zet VolkerWessels zich maximaal in om medewerkers die boventallig zijn

geworden, als gevolg van de reorganisatie, te begeleiden naar nieuw werk.

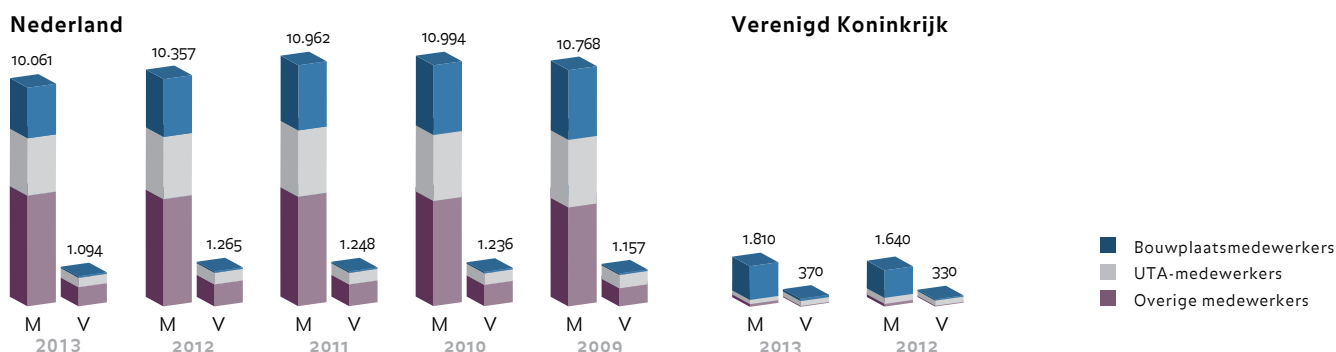
In 2013 heeft 25% van de boventallige medewerkers zich aangemeld voor het mobiliteitscentrum. Dit kwam neer op 67 medewerkers. Hiervan zijn 57 deelnemers in het van werk naar werk traject gestapt en zijn 10 deelnemers via een ouderenregeling begeleid. Van deze 57 deelnemers hebben er 31 een nieuwe baan gevonden, waarvan 8 binnen VolkerWessels. Dit komt neer op een percentage van 54% dat succesvol is begeleid naar werk.

Om in 2014 nog meer deelnemers succesvol te begeleiden naar een nieuwe baan wordt de samenwerking opgezocht met 5 andere grote bouwondernemingen in Nederland. Zo helpen de bedrijven elkaar om mensen te behouden binnen de bouw en worden meer kansen geboden voor de deelnemers. Randstad speelt ook een belangrijke rol in het begeleiden en voorbereiden van deelnemers naar een nieuwe baan door ze bijvoorbeeld te helpen met solliciteren of presentatievaardigheden.

Dilemma: stimuleren van diversiteit

Diversiteit is een terugkerend thema als het gaat om MVO. De bijdrage van bijvoorbeeld vrouwen, young professionals, werknemers van alle opleidingsniveaus en etnische achtergrond past goed bij de multiculturele samenleving waarin we leven. Is het nodig om te sturen op diversiteit in je organisatie als de samenleving steeds multicultureler wordt? Een voorbeeld is de verhouding tussen mannen en vrouwen. Het overgrote deel van de werkzaamheden binnen VolkerWessels wordt uitgevoerd door mannen, omdat het van oudsher mannenberoepen zijn. Het is een feit dat er minder vrouwen werken, dus in hoeverre zouden we daar als onderneming op moeten sturen?

Verdeling man-vrouw per functiegroep (aantal mannen/aantal vrouwen)

De Nieuwe Warmteweg in Rotterdam transporteert de restwarmte van de haven naar de huizen en kantoren in de stad. Visser & Smit Hanab heeft de opdracht gekregen voor het ontwerp, de aanleg en het onderhoud van De Nieuwe Warmteweg.

Milieu

Het soort werk dat wij doen brengt met zich mee dat milieu- en natuuronderwerpen van belang zijn binnen onze bedrijven en in de waardeketen. Daarnaast zijn de mondiale uitdagingen als klimaatveranderingen en de uitputting van hulpbronnen uitdagingen, die ons dwingen om te kijken naar onze impact op het milieu. Dit geldt in het bijzonder voor energiegebruik en CO₂-uitstoot, materiaal- en afvalstromen, natuur en biodiversiteit. Ook voor onze opdrachtgevers zijn deze onderwerpen speerpunten in hun beleid. Door samen te werken met onze ketenpartners kunnen we maximaal effect behalen, bijvoorbeeld in het terugdringen van de CO₂-uitstoot of bij de verduurzaming van de houtketen.

CO₂ en energie

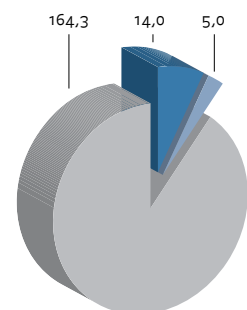
CO₂- en energiereductie zijn zowel voor ons zelf als voor eindgebruikers van de objecten, die we bouwen van belang. Op de bouwplaats betekent het een vermindering van de vervuiling en lagere projectkosten. Voor gebruikers betekent het een lagere energierekening gedurende het gebruik. Zo realiseerden we in 2013 de eerste energienotanul PlusWoningen op Sterrenberg in Huis ter Heide en heeft VolkerWessels met deelnemende initiatiefnemers de innovatiedeel de Stroomversnelling onder tekend. De Stroomversnelling moet uiteindelijk leiden tot

111.000 energieneutrale woningen doordat huurders hun energiekosten betalen aan corporaties, corporaties dit geld investeren in renovatie en bouwers duurzaam gerenoveerde woningen leveren zonder energiekosten. Het delen van kennis op het gebied van energieneutraal bouwen is voor ons belangrijk. In weg- en spoorinfrastructuur is energie tijdens het gebruik een belangrijk onderwerp. Doordat we tunnels van LED-verlichting voorzien of wissels verwarmen met aardwarmte helpen we onze opdrachtgevers om ook hun energiegebruik laag te houden. Een ander mooi project rondom het stimuleren van duurzame energie is De Nieuwe Warmteweg in Rotterdam. In dit project is het mogelijk gemaakt dat overtollige warmte uit de industrie hergebruikt wordt voor de verwarming van woningen en kantoren in het centrum.

Deze voorbeelden laten zien dat er veel winst is te behalen door de gehele levenscyclus te bekijken. Centraal in het verlagen van onze CO₂-uitstoot staat de CO₂-Prestatieladder. Dit is een managementsysteem waarmee we CO₂-reductie borgen. Onze eigen uitstoot was in 2013 183,3 ton en steeg licht ten opzichte van voorgaande jaren. Ook de uitstoot van het Verenigd Koninkrijk steeg als gevolg van een groei van de activiteiten. Het uitstootcijfer van het Verenigd Koninkrijk is over 2012 bijgesteld vanwege het ophalen van verbeterde gegevens. Bij de huidige prijs van een ton CO₂ op de ETS zou dit

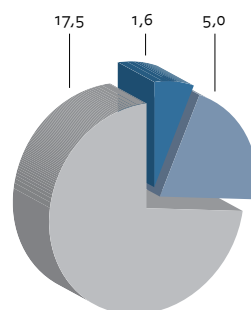
CO₂-uitstoot in tonnen 2013

Nederland

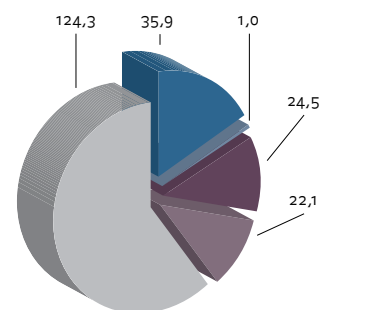
- Scope 1
- Scope 2
- Scope 3

Verenigd Koninkrijk

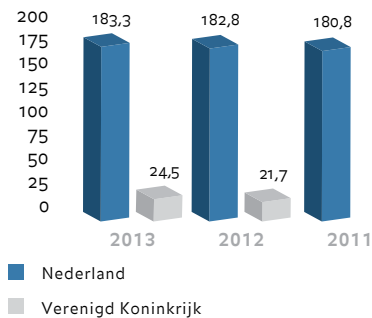

- Scope 1
- Scope 2
- Scope 3

Per sector

- Bouw & Vastgoed
- Infrastructuur
- Energie & Telecom
- VolkerWessels Concernkantoor
- VolkerWessels UK

co₂-uitstoot in tonnen (totaal)*

een kostenpost zijn van 1,1 miljoen euro. Een verklaring voor deze lichte stijging is omdat in 2013 het grootste deel van de omzet uit infra projecten bestond. Op deze projecten ligt de co₂-intensiviteit hoger dan op andere projecten.

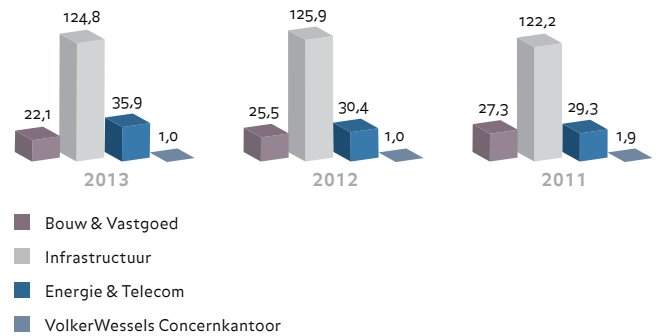
co₂-reductie

In vergelijking met 2011 is de uitstoot gestegen. Onze verhoogde co₂ bewustzijn heeft nog niet tot het gewenste resultaat geleid. Om onze doelstelling van 5% reductie in 2014 ten opzichte van 2011 te behalen, zal de uitstoot moeten dalen. In 2014 zal de focus daarom meer komen te liggen op co₂-reductie en de monitoring hierop. In 2013 klonnen verschillende werkmaatschappijen verder door op de co₂-Prestatieladder. Op de hogere niveaus focussen we ons op het gebruiken en delen van inzicht in de keten. Dit jaar hebben we ook gewerkt aan het gezamenlijk oppakken van de initiatieven die voortkomen uit de co₂-Prestatieladder, zodat we kennis onder elkaar kunnen delen en samen tot oplossingen met een grotere positieve impact op de maatschappij kunnen komen. Zo starten we, in samenwerking met Natuur & Milieu, in 2013 een mobiliteitsproject om andere vormen van mobiliteit onder medewerkers te stimuleren. In 2014 worden nog eens 4 andere initiatieven opgestart in samenwerking met Natuur & Milieu.

Transport en logistiek

In transport en logistiek zijn ook veel voordelen te behalen in het terugdringen van vervoersbewegingen en brandstofverbruik. Doordat we in projecten strategieën toepassen als regionale inhuur of het werken met distributiehubs dringen we ook omgevingshinder terug en verminderen we de verkeersdruk. Onze kennis en technieken zetten we in om energiegebruik van het verkeer terug te dringen. We zijn

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

co₂-uitstoot in tonnen (per sector)*

in 2013 gestart met een meerjarig project waarin we onderzoeken hoe informatiesystemen, die voertuigen onderling en met de infrastructuur verbinden, voor energiebesparing en doorstroming van het verkeer kunnen zorgen. In 2014 zullen hiervan de eerste resultaten zichtbaar zijn.

Op onze bouwplaatsen blijft aandacht voor energiebesparing en co₂-reductie onverminderd belangrijk. We maken gebruik van raamcontracten om de elektriciteit die we gebruiken via onze bouwstroomaansluitingen te vergroenen. Ons materieel is vaak een grote energiegebruiker. In het kader van onze samenwerking met Stichting Natuur en Milieu hebben we besloten om een pilotproject voor Het Nieuwe Draaien op te starten. Door het vakmanschap en de voertuigbeheersing van de machinist optimaal in te zetten is 5 – 10% brandstofbesparing te halen bij wielladers van onze asfaltcentrales.

Doelstelling 2012-2014

5% reductie van co₂-emissie ten opzichte van de meting in 2011.

(Her-)certificering op de co₂-Prestatieladder; Sector Bouw- en Vastgoedontwikkeling niveau 4, sector Infrastructuur Nederland niveau 5.

Highlights 2013

Onze werkmaatschappij PCH beheert het raamcontract voor inkoop van groene stroom, ook bij bouwaansluitingen.

We voerden samen met Stichting Natuur & Milieu de pilot 'Het Nieuwe Draaien' uit bij drie van onze werkmaatschappijen.

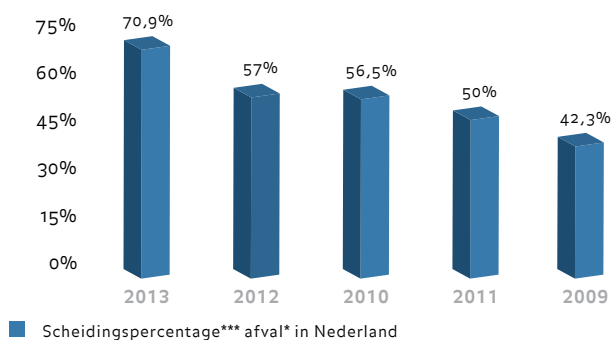
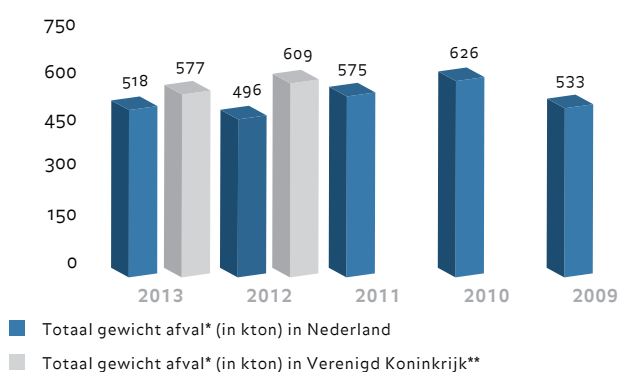
Een aantal van onze bedrijven is doorgegroeid naar een hoger niveau op de co₂-Prestatieladder. Ook heeft een aantal bedrijven met succes een hercertificering afgerond.

Acties 2014

Uitvoeren 5 initiatieven met Stichting Natuur & Milieu.

Doorgroeien naar hogere niveaus op de CO₂-Prestatieladder voor diverse werkmaatschappijen.

Grondstoffenbeheer

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

** De grotere hoeveelheid afval in het Verenigd Koninkrijk in vergelijking met Nederland is toe te wijzen aan de stroom afgravingsafval, die in het Verenigd Koninkrijk aanzienlijk is. In Nederland worden grondstromen die vrijkomen na afgravingsactiviteiten vaak direct gebruikt op het project en/of gezien als handelsstroom en niet als afval. In het Verenigd Koninkrijk is dit wel het geval. Dit maakt de hoeveelheden afval moeilijk te vergelijken.

*** Het scheidingspercentage wordt bepaald aan de hand van het aandeel ongesorteerd bouw- en sloopafval, verwerkt door SITA in 2013. Bouw- en sloopafval is zo'n 70% van het totale afval van VolkerWessels Nederland, exclusief puin- en zandstromen.

Materialen zijn een wezenlijk onderdeel van onze projecten. Door slim om te gaan met materialen kunnen we een positieve milieu-impact combineren met kostenbesparing. In infrastructurale projecten worden veel secundaire grondstoffen toegepast, zoals hoogovenslakken of puingranulaat. Met ons HERA-SYSTEM is het mogelijk om gerecycled asfalt toe te passen in de productie van nieuw asfalt. In het kader van Green Deal Beton werken we met andere partners samen aan het verduurzamen van de betonketen. In het Dierenpark Emmen pasten we zelfs hergebruik van 2 volledige bruggen toe, die al tweemaal eerder dienst deden bij de Floriade en in bedrijvenpark 20|20.

De totale hoeveelheid afval is afhankelijk van het type projecten. Van de totale hoeveelheid afval storten we ongeveer 10% en de rest is verzetwerk. Daarom sturen we enerzijds op het reduceren van de hoeveelheid afval en anderzijds op het zo optimaal mogelijk scheiden van de overgebleven afvalstromen, voor hergebruik. Gescheiden afvalstromen kunnen zo mogelijk weer ingezet worden op het project zelf of elders. Bij het project rondom het kantoor van Liander hergebruikten we bijvoorbeeld overgebleven materiaal op het terrein zelf. Ingezameld afval kan ook weer een nuttige toepassing krijgen. Zo hebben we op het project Willemsunie samen met een sociale werkplaats hout verzameld. De sociale werkplaats heeft het hout weer verwerkt tot meubels. Deze en andere initiatieven resulteerden in een grote stijging in ons scheidingspercentage in 2013, van 57% naar 71%. Dit mooie resultaat laat zien dat er nog veel winst te behalen is door slim om te gaan met afval.

‘In het kader van de Green Deal Beton werken we met andere partners samen aan het verduurzamen van de betonketen.’

Dilemma: waarom zijn grondstoffen lastig?

Hoewel we al zeer actief zijn met materiaal (her)gebruik en het beheren van afvalstromen, is er nog veel mogelijk op dit gebied. Tegelijkertijd blijkt het een uitdaging om op concernniveau grip te krijgen op het grondstoffenbeheer. Per sector is er een Platform Inkoop waarmee we grip proberen te krijgen op het grondstoffenbeheer. Het feit dat we decentraal georganiseerd zijn betekent dat we geen gecentraliseerde inkoop hebben van materialen. Hierdoor is het moeilijker om inzicht te krijgen in materiaalstromen en hierop beleid te formuleren. Om de voordelen van samenwerking op dit gebied optimaal te kunnen benutten, starten we in 2014 met een pilot om de inkoop van onze drie belangrijkste materiaalstromen, namelijk staal, beton en hout, goed in kaart te brengen. Daarnaast gaan we in overleg met onze afvalverwerker over verdere innovaties voor de inzameling van afval.

Doelstelling 2012-2014

Afvalscheidingspercentage verhogen met 10%.

Verpakkingsafval verminderen in overleg met leveranciers en hiervoor beleid maken.

Deelgebieden toeleveringsketen en duurzaam grondstoffenbeheer verder integreren.

Highlights 2013

We behaalden in 2013 een afvalscheidingspercentage van 70,9%.

Daarmee is onze doelstelling om het scheidingspercentage met 10% te verhogen ruimschoots behaald.

We zijn een overleg gestart met Sita over innovatie op het gebied van inzameling en bundeling met inkoop.

De herintroductie van de afvalcalculator is van start gegaan.

Op basis van onze operationele stakeholdersdialoog zijn we gestart met kennisdeling op projectniveau en daaruit voortkomende vervolgspraken.

Acties 2014

Vervolgspraken voortkomend uit stakeholdersdialoog.

Op basis van pilot inkoop staal, beton en hout verdere beslissingen nemen over vormgeving van beleid.

Biodiversiteit

Onder biodiversiteit verstaan we de verscheidenheid aan levensvormen binnen een ecosysteem of zelfs op de gehele planeet. Het gaat hierbij om de inspanning, die we kunnen leveren ten behoeve van fauna en flora en eventuele maatregelen die we kunnen nemen. Denk hierbij aan het aanplanten van inheemse beplanting, het aanleggen van natuurlijke oevers of het aanbrengen van nesten of vleermuisverblijfplaatsen. Met elk project houden we rekening met de huidige wet- en regelgeving rond biodiversiteit in de omgeving en daar waar mogelijk proberen we zelfs de biodiversiteit te verhogen. Naast dat dit goed is voor de biodiversiteit in het ecosysteem is het ook goed voor de kwaliteit van leven in de omgeving. We zullen in 2014 de richtlijnen uitzetten voor mogelijke bijdragen aan de bebouwde omgeving en aansluiting zoeken bij de natuurwaarden van een project in een bepaalde regio.

VolkerWessels ziet ecologie als een kans om de leefbaarheid in onze projecten te verhogen. Na overleg in een vroeg stadium, met behulp van uit te voeren biotooianalyses en een dialoog met een landschapsarchitect en opdrachtgever, kunnen de eerste kansen op gebied van ecologie worden geïdentificeerd en geïmplementeerd in het eerste ontwerp. Hierdoor verkleinen we de risico's in de planning door hierop te anticiperen, zodat procedures helder en op tijd kunnen worden gestart. Met een vakgroep ecologie zal er passend advies en begeleiding komen voor verschillende soorten projecten, die zorgen voor een positieve bijdrage aan biodiversiteit. VolkerWessels zal vanaf 2014 doelstellingen formuleren voor dit nieuwe thema. Om kennis over biodiversiteit te delen, zal in 2014 een biodiversiteitsdag georganiseerd worden.

Highlights/Voortgang 2013

Vaststellen nieuw thema.

Acties 2014

Richtlijn biodiversiteit opstellen.

Nulmeting biodiversiteit bij VolkerWessels.

En verder...

Dilemma: water, wat moeten we ermee?

Water wordt een steeds belangrijker onderwerp in de maatschappelijke discussie. Aangezien de grootste impact vaak niet bij onze eigen waterhuishouding, maar juist in de waardeketen ligt, is het lastig voor ons om te bepalen hoe wij ons beleid op watergebied moeten vormgeven en waar onze focus moet liggen. We zien water echter wel als een van de basisbehoeften in de maatschappij en vinden dat we daar zuinig en op een verantwoorde manier mee om moeten gaan. Om dit belang kracht bij te zetten startten we in 2013 met een plan om de impact van water in de keten te onderzoeken via een pilot. In 2014 zetten we deze inventarisatie voort en nemen dit mee in de analyse van de waterimpact in de waardeketen. Daarnaast zullen we de mogelijkheden onderzoeken om een waterfootprint van 3 van onze werkmaatschappijen in kaart te brengen. We hopen dat de inzichten uit deze inventarisatie ons helpen om een concreet vervolg in ons beleid op te nemen en om in 2014 doelstellingen te kunnen formuleren.

Highlights 2013

We zijn in december met drie bedrijven een pilot gestart om een inventarisatie van de waterfootprint te maken.

Acties 2014

Afronden inventarisatie waterfootprint.
 Inventarisatie impact water in de waardeketen.
 Bespreking resultaten en beslissen vervolg.

‘Onze kennis en technieken
 zetten we in om energiegebruik
 van het verkeer terug
 te dringen.’

Naam: Evert Schut

Functie: Programmamanager Green Deal Beton

Organisatie: mvo Nederland en Rijkswaterstaat

‘De kracht van co-creatie’

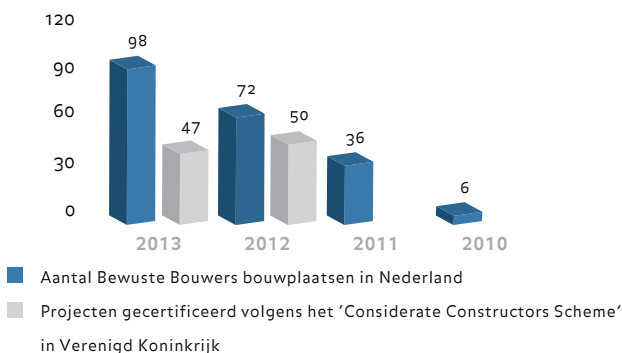
‘**W**at is eigenlijk het duurzaamheidsprobleem van beton? Dat was de eerste vraag, die wij onderzochten in Green Deal Beton. Een initiatief van en voor het bedrijfsleven waarin 30 marktpartijen op het platform van mvo Nederland kennisdelen om samen de betonketen te verduurzamen. We weten dat beton mondiaal verantwoordelijk is voor circa 7% van alle (door mensen veroorzaakte) CO₂-emissies. De ambitie is om in 2050 met 100% duurzaam beton te werken. De centrale thema’s: CO₂-reductie en kringloopsluiting. Voor sommige bedrijven betekent dat een verschuiving van hun rol in de keten. Zo zie je grond- en zandwinningsbedrijven recyclinginstallaties aanschaffen om grondstoffenleverancier voor beton te blijven. Of het gebruik van minder snel uithardend en daarmee CO₂-arm ‘langzaam’ beton, waardoor de aannemer het bouwproces anders inricht en nieuwe relaties en samenwerkingsverbanden ontstaan. Ook dankzij Green Deal Beton. De meeste CO₂-emissies komen van cementproductie. Maar CO₂-reductie kun je op verschillende plaatsen in de keten realiseren. Wij hebben de mogelijkheden geïnventariseerd en geprioriteerd. Aannemers spelen daarbij een belangrijke rol. Cement- en betonbedrijven, architecten, ingenieurs, constructeurs, betontechnologen, (onder)aannemers, sloop- en recyclingbedrijven: de bouwplaats is bij uitstek dé plek om de expertise van al die partijen ook in de praktijk bij elkaar te brengen. Ik geloof heilig in de kracht van kennisdelen en co-creatie. Alleen samenwerking leidt tot vernieuwing. Een bedrijf als VolkerWessels kan - met haar hoge duurzaamheidsambities en de bereidheid om samen te werken - een sleutelrol spelen in die verbinding.’

Samenleving

Met onze projecten bouwen we mee aan de samenleving, om zo de kwaliteit van leven te verhogen. Tijdens de uitvoering hebben projecten echter ook een impact op de omgeving. Door onze inspanningen op het gebied van omgevingsmanagement proberen we hier bewust mee om te gaan. We vinden het daarnaast belangrijk om iets terug te geven. Daarom besteden we onze kennis, tijd en geld ook ten behoeve van maatschappelijke organisaties en initiatieven.

Omgevingsmanagement

Tijdens een bouwproject naderen we de omgeving soms tot heel dichtbij. Een goede relatie met de omgeving is daarom een absolute voorwaarde voor een succesvol project. Veel van onze bouwplaatsen zijn aangemeld bij Bewuste Bouwers. In 2013 steeg het aantal Bewuste Bouwers bouwplaatsen opnieuw bij VolkerWessels. In het kader van Bewuste Bouwers zetten we ons in om goed bereikbaar en aanspreekbaar te zijn, veilig te werken, rekening te houden met het milieu en ons professioneel te gedragen. Ook op concernniveau vinden we het belangrijk om bereikbaar te zijn. Klachten of opmerkingen die via onze centrale website worden gecommuniceerd worden binnen een dag doorgezet naar de relevante werkmaatschappij voor een goede afhandeling.

In het Verenigd Koninkrijk is omgevingsmanagement zeer belangrijk. Goede prestaties op dit gebied worden hoog gewaardeerd. Om deze reden zullen we ons in 2014 in het bijzonder richten op kennisdeling tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk om te leren van deze ervaring.

Doelstelling 2012-2014

Minimaal 50 projecten aanmelden bij 'Bewuste Bouwers'.
Inbedden thema omgevingsmanagement in 5 interne cursussen.

Highlights 2013

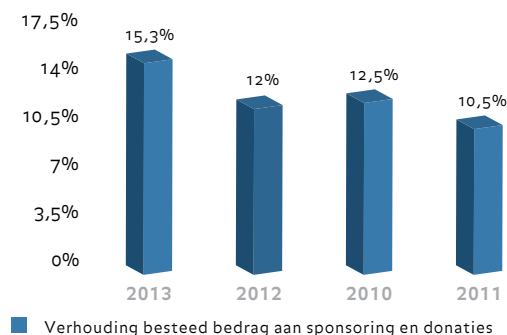
In 2013 was een hoog aantal bouwplaatsen aangemeld voor Bewuste Bouwers. Met 98 aangemelde bouwplaatsen is het aantal aanmeldingen gestegen ten opzichte van vorig jaar en hebben we de doelstelling ruimschoots gehaald.

Er heeft 2 keer een overleg plaatsgevonden met de directeur van Bewuste Bouwers.

Acties 2014

Integratie biodiversiteit en levenskwaliteit in omgevingsmanagement.

Community investment

In 2013 droeg het concern met donaties bij aan zes goede doelen: Artsen zonder Grenzen, kWF Kankerbestrijding, Nederlandse Hartstichting, Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind, Stichting Welzijn Gehandicapten Nederland en Leger Des Heils. In Dierenpark Emmen sponsorden we alle kosten van de eerste 'Dag Tegen Neuroblastoom' van Villa Joep. Daarnaast worden individuele medewerkers gesteund, waar het bijzondere initiatieven betreft. Dit onder het motto 'Elk initiatief telt'. Medewerkers die zich actief inzetten voor een maatschappelijke organisatie kunnen in aanmerking komen voor sponsoring, omdat wij ervan uit gaan dat hun maatschappelijke inzet een positieve bijdrage

levert aan hun persoonlijke ontwikkeling. Binnen ons opleidingsprogramma van de VolkerWessels Academy hebben 49 medewerkers zich ingezet tijdens maatschappelijk betrokken activiteiten met Samen voor Zeist. Zo hebben onze medewerkers bijvoorbeeld de huiskamers van een van de gebouwen van Altrecht geverfd.

In 2014 richten we ons op een nog nauwere band tussen ons sponsorings- en donatiebeleid en onze kernwerkzaamheden.

Naast sponsoring en donatie hechten we ook veel belang aan samenwerkingen met maatschappelijke organisaties. Zo hernieuwden we in 2013 ons convenant met Stichting Natuur en Milieu, was MVO Nederland deelnemer aan onze stakeholdersdialoog en sloten we een convenant met FSC Nederland. Tijdens onze operationele stakeholdersdialoog hebben we onderzocht hoe deze en andere initiatieven meer tractie kunnen krijgen op de werkvloer. De uitkomst van de dialoog is dat er drie concrete vervolgtrajecten worden opgestart, waarbij een concreet project wordt gekoppeld aan een maatschappelijke partner.

Doelstelling 2012-2014

Verhogen van het aantal donaties ten behoeve van initiatieven van medewerkers met 10% (70% sponsoring versus 30% donaties).

Opstarten van een nieuw project vanuit de Jong VolkerWessels Foundation.

Verhogen van het aantal medewerkers, dat MBO-activiteiten in de samenleving uitvoert via de VolkerWessels Academy met 25%.

Highlights 2013

We zijn samen met Stichting Natuur en Milieu een samenwerking gestart en begonnen aan het opstellen van een hernieuwd convenant.

MVO-Nederland was dit jaar betrokken bij de organisatie van onze stakeholdersdialoog en was hierbij ook aanwezig.

In 2013 hebben we een convenant met FSC Nederland ondertekend.

Acties 2014

We hebben in 2013 gewerkt aan de aanscherping van ons sponsorings- en donatiebeleid.

Nieuw MVO project Jong VolkerWessels in 2014.

Voortzetting drie trajecten.

Uitvoering convenant Natuur en Milieu.

Uitvoering FSC Jaarplan.

Levenskwaliteit

Doordat de wereld om ons heen verandert, verandert ook de samenleving en treden er veranderingen op in de wensen en het welzijn van de eindgebruikers. Dit valt samen te vatten in de term levenskwaliteit. Onder levenskwaliteit verstaan we de integrale benadering van leefbaarheid, gezondheid, werkgelegenheid en veiligheid van de gebruikers. Door bijvoorbeeld de vergrijzing en toenemende energieprijzen zal er een verandering plaatsvinden in de kwaliteitseisen van de woning van de eindgebruiker. De verwachting is echter wel dat dit vooral zal leiden tot een aanpassingsopgave van huizen in plaats van een uitbreidingsopgave door nieuwbouw. Neem als voorbeeld ouderen, die langer in hun huis moeten blijven wonen door bezuinigingen in de zorg of huizenbezitters, die lagere energiekosten willen. Naast veranderingen in de woningeisen, verwachten we ook verandering in de eisen die aan de openbare ruimte zal worden gesteld. Zo zal er meer behoefte zijn aan een verbetering van toegankelijkheid en veiligheid van verkeersinfrastructuur, maar ook van openbare ruimtes, zoals veiligheid en groenvoorzieningen in buurten, wijken en dorpen. Technische verbeteringen en innovaties kunnen zorgen voor verbetering van levenskwaliteit. Zo kan het geluidsprobleem in gebieden (deels) verholpen worden door het gebruik van stil asfalt.

Om een bijdrage te kunnen leveren aan de wensen en het welzijn van de eindgebruiker, gaan we een structurele dialoog aan met belanghebbenden op projectniveau om zo hun wensen goed in kaart te brengen. Daarnaast proberen we een stroomversnelling teweeg te brengen door 111.000 woningen te renoveren terwijl woonkosten gelijk blijven. In het komende jaar zullen we verder invulling geven aan dit thema en doelstellingen hierop formuleren.

Social return

VolkerWessels is in 2013 in toenemende mate geconfronteerd met social return in aanbestedingen. In 2013 waren er 7 bedrijven, die projecten hebben gewonnen met een social return verplichting. De urgentie van social return wordt duidelijker en dit dwingt ons om te kijken naar hoe wij structureel een rol kunnen spelen in dit groter wordende sociaal maatschappelijk vraagstuk.

Ervaring leert ons dat een integrale aanpak van social return het meest succesvol is. Hierbij zijn maatschappelijk rendement, continuïteit in werk(ervaring), opleiding, zinvol werk en projectongebondenheid belangrijke succesfactoren. Daarnaast moet het gaan om werkzaamheden die van economische toegevoegde waarde zijn voor de werkmaatschappijen. De bereidheid om als bedrijf te investeren in social return hangt nauw samen met deze factoren. Om succesvol met social return aan de slag te gaan erkennen we het belang van kennis en ervaring delen over dit onderwerp. De kennisdeling met bedrijven en ander organisaties gebeurt tijdens bijeenkomsten van De Normaalste Zaak. Daarnaast bespreken we dit onderwerp samen met onze stakeholders, waaronder opdrachtgevers, tijdens onze jaarlijkse stakeholdersdialogen.

VolkerWessels heeft een belangrijke rol gespeeld in de afronding van de ontwikkeling van de Social Return Prestatieladder (SRPL). Door intensieve samenwerking tussen de deelnemende bouwbedrijven, Vernieuwing Bouw en TNO zijn uiteindelijk de SRPL en de PSO (Prestatieladder Socialer Ondernemen) samengevoegd tot de PSOBouw (Prestatieladder Socialer Ondernemen voor in de Bouw). Daarmee is er één prestatieladder gekomen voor de bouwsector. Henri van der Kamp, lid van de Raad van Bestuur VolkerWessels, heeft namens de deelnemende bouwbedrijven de prestatieladder overhandigd aan minister Stef Blok. Hiermee is de prestatieladder de volgende fase van zijn ontwikkeling ingegaan. VolkerWessels blijft een actieve rol spelen in de doorontwikkeling van de ladder door mee te doen aan een proefimplementatie, waarvan de resultaten zullen worden gedeeld. VolkerWessels zal zich certificeren op de ladder als deze gelanceerd wordt.

Voortgang 2013

A4 Delft-Schiedam: in samenwerking met GEJA Werkprojecten zijn 20 mensen te werk gesteld op en rondom de bouwplaats. Opleiding heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld.

VolkerWessels Telecom|Netwerk Solutions en de Felua-groep: door middel van jobcarving zijn er 10 mensen van de Felua-groep te werk gesteld bij in het magazijn.

IJsbahn Twente: 19 medewerkers via Stichting Brug Naar Werk ingezet voor catering, schoonmaak en onderhoudswerkzaamheden. Één Wajonger is in vaste dienst van de IJsbahn. In 2013 zijn er dankzij de opgedane werkervaring bij de IJsbahn 5 mensen uitgestroomd naar een duurzame arbeidsplaats.

Acties 2014

Doelstellingen social return formuleren.

Pilotimplementatie PSOBouw bij een aantal werkmaatschappijen

Deelname ontwikkeling PSOBouw en terugkoppeling resultaten pilot aan commissie.

Social return agenderen in stakeholdersdialog.

VolkerWessels Infra certificeren op de PSOBouw.

Dilemma: social return versus eigen medewerkers

Met het uitvoeren van social return willen wij een steentje bijdragen aan het maatschappelijke vraagstuk van de participatiesamenleving. Echter, we staan als onderneming tegelijkertijd voor een dilemma: in hoeverre is er sprake van verdringing van bestaand personeel? Er is weinig draagvlak voor social return als bestaand personeel wordt vervangen door ander personeel met een afstand tot de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld omdat deze goedkoper zijn of omdat dit vereist is in contractuele verplichtingen. Tevens leidt dit slechts tot een verschuiving van het probleem welke getackeld wordt met social return.

Er zou een balans moeten bestaan tussen maatschappelijk rendement, de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en de continuïteit van eigen bedrijfsvoering. VolkerWessels is tegen verdringing van bestaand personeel als gevolg van social return, maar streeft deze balans na. Met het creëren van extra werkplekken van economisch toegevoegde waarde of via jobcarving onderzoeken wij de mogelijkheden, die er wel zijn.

‘Er zou een balans moeten bestaan tussen maatschappelijk rendement, de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en continuïteit van eigen bedrijfsvoering.’

Circulaire economie in stroomversnelling

'Pannenkoek'. 'Emmental-kaas'. Alleen al de metaforen voor het architectonische zwevende dak met haar karakteristieke lichtkoepels spreken tot de verbeelding. Zes gebouwen, verbonden door een reusachtig atrium: het onderkomen van netbeheerder Liander baadt straks in het daglicht. Duurzaamheid wordt hier met hoofdletters geschreven. Groene hoofdletters. Zo is meer dan 80% van al het gebruikte materiaal circulair. En waar de sector net een beetje aan energieneutraal gewend raakt, gaan ze in Duiven nog een stap verder. Het herontwikkelde gebouw levert energie.

'Zie je die kanaalplaten daar?' Frans Wielemaker wijst naar de verdiepingvloeren. 'Die komen uit 1985. Maar constructief kunnen ze nog honderd jaar mee. Die gaan ons nog overleven', grijnst de projectleider van Boele & van Eesteren. 'En die staalconstructie daar wordt één op één teruggeplaatst. Die moeten we alleen 'even optillen' om er een extra verdieping tussen te plaatsen.' De voorbeelden onderstrepen de kringloopfilosofie van het project. In totaal blijft 83% van de oorspronkelijke bebouwing behouden. Zelfs de oude wc-potten en wastafels krijgen een tweede leven. Andere bijzondere blikvangers zijn de houten wanden die als een 'schutting' de binnengevels sieren. Maatwerk van de collega's van houtbouwspecialist De Groot Vroomshoop die de fraaie latten uit sloophout vervaardigden.

Energiefabriek

Wie door het concern reist en informeert naar een icoonproject op het gebied van duurzaamheid, krijgt voortdurend hetzelfde antwoord: Liander. En dat is niet alleen omdat het duurzame pand, in opdracht van VolkerWessels Vastgoed, de handtekening draagt van nog zo'n vijftien werkmaatschappijen van VolkerWessels. Ook kwaliteitsmedewerker duurzaamheid Thomas Heye van Boele & van Eesteren waardeert het bijzonder: 'Sloophout dat voorheen in de afvalverbrander in rook opging, krijgt op de gevels een nieuw leven. Voor zeker vijftien jaar. Nee, ik geloof niet dat dit het enige gerenoveerde gebouw in Nederland is dat materiaal intensief

recyclet en energie opwekt. Maar de schaal waarop het hier gebeurt, is wel ongekend. Je kunt gerust zeggen dat dit 'de volgende stap' is in de energiehuishouding van een gebouw.' Een pand dat energie opwekt. Hoe werkt dat? Allereerst is er straks het glazen atrium dat maar liefst 5.000m² telt, letterlijk en figuurlijk alle 6 gebouwen (25.508 m²) omvat en met een overkapping verbindt. 'Dat atrium werkt als een klimaatkas', leggen Frans en Thomas uit. 'Bovendien krijgt ook het parkeerterrein een overkapping met zonnepanelen. In totaal telt het project zo'n 10.000m² zonnepanelen. De infrastructuur bestaat verder uit warmte- en koudeopslag op basis van grondwater en regenwater dat benut wordt als spoelwater voor toiletten. Je kunt je voorstellen dat dit gebouw als een energiefabriek werkt. Het wekt 15 jaar lang meer op dan verbruikt.

Sport

'Maar niet alleen als energiefabriek. De gedachten dat afval grondstof is en een gebouw ook een grondstofbank is, winnen snel terrein in de sector. Onze collega's hebben er bijna een sport van gemaakt.' Frans trommelt op het tafelblad: 'Je moet inventief zijn. De deuren van destijds voldoen natuurlijk niet meer aan de bouwnormen van vandaag. Maar dan kun je er nog wel interieurelementen van maken. We proberen ook zo veel mogelijk op de bouwplaats zelf te organiseren. Zo gebruiken we puin van de sloop voor de herinrichting van het terrein. Je kunt je puin wel afvoeren naar beton- en asfaltcentrales om het daar te verpulveren en eventueel te hergebruiken, maar dan krijg je CO₂-uitstoot door verrijden.' Frans en Thomas grossieren in voorbeelden: 'Neem granulaat. We hadden al ervaring met het toepassen van 75% daarvan. De vraag was: kan dat ook 100% zijn? Dat zijn best even spannende momenten aan de betonmolen. Maar inmiddels weten we het antwoord: ja, dat kan.' Volgens onze collega's prikkelt de vraag van de opdrachtgever creativiteit: 'we werken hier niet eens met een bestek. De opdracht van moederbedrijf Alliander luidde onder andere: gebruik wat je kunt hergebruiken.' Hun uitvraag is in 96 beloftes vertaald. Als je opdrachtgever dezelfde drive en visie heeft, ontstaat een proeftuin, waarin je dingen kunt uitproberen. En dan zijn wij niet bang genoeg om uitdagingen te schuwen.'

'Duurzaamheid wordt hier met hoofdletters geschreven. Groene hoofdletters.'

Kennis bij de koffie

Het resultaat mag er zijn. Liander is straks op de thuisbasis aan de Dijkgraaf gezegend met een duurzaam pand met circa 1000 comfortabele flexplekken en een hele hoge BREEAM-score. Minimaal Excellent en de ambitie is Outstanding. Een naadloze match met de ambitie van Groene Alliantie: een lokaal samenwerkingsverband om het Duivense bedrijventerrein duurzamer te maken op het gebied van afval, mobiliteit, groen en energie. Ook intern marcheert de samenwerking. Frans: 'Hoe vaak we hier wel niet collega's van andere werkmatschappijen op de koffie hebben, die bereid zijn om even een uurtje iets uit te leggen. Vaak op eigen initiatief. Zonder factuur. Gewoon omdat ze het leuk vinden om vanuit hun eigen drijfveren en expertises mee te denken. Kijk, als dat geen kennisdelen is!'

'Als je opdrachtgever dezelfde drive en visie heeft, ontstaat een proeftuin, waarin je dingen kunt uitproberen. En dan zijn wij niet bang genoeg om uitdagingen te schuwen.'

Over dit verslag

Scope

In dit verslag rapporteren we over onderaannemers en toeleveranciers als wij samen met hun innovaties ontwikkelen. Wij rapporteren niet over hun veiligheids- of CO₂-prestaties. Dit betekent niet dat er geen zicht op is. Daar waar de CO₂-prestatieladder bijvoorbeeld eist dat wij voorwaarden stellen aan onderaannemers en toeleveranciers hebben wij inzicht in hun footprint. Omdat dit een beperkt inzicht is, hebben wij ervoor gekozen dit buiten onze verslaglegging te houden. Verder hebben wij besloten ook in dit verslag de prestaties van onze werkmaatschappijen in het Verenigd Koninkrijk mee te nemen. De data van onze Britse werkmaatschappijen worden apart verzameld en weergegeven per thema in dit verslag. Ten opzichte van 2012 is het aantal rapporterende Britse werkmaatschappijen uitgebreid; in 2013 rapporteert ook VolkerInfra UK volledig mee, waardoor nu al onze werkmaatschappijen in het Verenigd Koninkrijk in dit verslag zijn meegenomen. In 2013 hebben enkele interne fusies, met name binnen onze vastgoedsector plaatsgevonden. Deze hebben geen invloed op de cijfers die worden gepresenteerd in dit verslag.

Reikwijdte

De primaire doelgroep van dit verslag wordt gevormd door stakeholders die geïnteresseerd zijn in onze activiteiten in Europa – hoofdzakelijk Nederland en het Verenigd Koninkrijk – waar wij op een breed terrein onze activiteiten ontplooiën in diverse sectoren. Onze activiteiten in de Verenigde Staten en Canada spelen zich niet op zo'n breed terrein af en hebben daarmee een ander karakter. De verslaglegging over deze landen is mede om die reden minder relevant voor onze stakeholders in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Na een afweging door de Raad van Bestuur is expliciet gekozen voor het beperken van de scope in 2013 tot Nederland en het Verenigd Koninkrijk, vanuit de overtuiging dat dit op dit moment het meest recht doet aan de informatiewensen van onze stakeholders. De projecten die door ons overige buitenlandse activiteiten worden uitgevoerd vallen buiten de scope van deze rapportage. Wij hebben de intentie om deze scope stapsgewijs uit te breiden.

In dit verslag hebben wij combinaties of vennootschappen opgenomen waarin wij overheersende zeggenschap hebben. Een combinatie waarin sprake is van joint control is niet meegenomen. Deze handelwijze komt overeen met de financiële verslaglegging en is in lijn met de verwerking onder IFRS, de internationale standaard voor financiële verslaglegging.

De materiële thema's voor VolkerWessels zijn bepaald op basis van diverse stakeholderdialogen en een inventarisatie onder de

medewerkers. De CSR-strategie van de Britse werkmaatschappijen is in lijn gebracht met de concernstrategie. De herziene strategie werd opgesteld op basis van marktonderzoek, best practices en de strategie van VolkerWessels. In de strategie voor de Britse Groep zijn 13 thema's geselecteerd die qua definities licht afwijken van hetgeen we in Nederland hanteren. Ten aanzien van de thema's 'Integriteit', 'Veiligheid & Gezondheid' en 'Grondstoffenbeheer' is er een afwijking van de definities. Dit zal indien van toepassing worden toegelicht in het desbetreffende onderdeel van dit verslag.

Wij conformeren ons aan de internationaal erkende richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI, versie 3.1) en rapporteren over 2013 conform B+ in deze richtlijn. De GRI-tabel kunt u vinden op de website**. In 2014 zullen wij naar verwachting overgaan op de GRI 4.

Gegevensverzameling

Voor het op uniforme verzamelen van gegevens hebben wij een rapportagehandboek samengesteld voor Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Voor het berekenen van de CO₂-footprint van zowel onze Nederlandse als Britse bedrijfsactiviteiten, hanteren we het GHG protocol en de conversiefactoren die door SKAO worden gehanteerd. Een uitzondering hierop vormen de conversiefactoren voor aardgas en elektriciteit in het Verenigd Koninkrijk. Hiervoor worden de DEFRA conversiefactoren gebruikt die specifiek voor de situatie in het Verenigd Koninkrijk zijn bepaald. Eventuele herberekeningen en definitiewijzigingen zijn in de tekst en in voetnoten toegelicht.

VolkerWessels maakt gebruik van het datamanagementsysteem 'CREDIT360' om alle duurzaamheidsgegevens te verzamelen. Met dit systeem heeft VolkerWessels tot doel haar gegevensverzameling, -validatie en -analyse continu verder te verbeteren en te professionaliseren. VolkerWessels voert een uitgebreide interne audit uit op de duurzaamheidscijfers. Op basis hiervan verbeteren wij onze duurzaamheidscijfers continu. Zo zijn we momenteel op zoek naar nieuwe KPI's voor de thema's 'Toeleveringsketen' en 'Innovatie'.

Externe Assurance

Om de betrouwbaarheid van onze cijfers te borgen hebben wij KPMG gevraagd onze verslaglegging over Nederland en het Verenigd Koninkrijk te verifiëren en een assurance rapport af te geven. Dit heeft zij gedaan op bepaalde data op de thema's 'Veiligheid & Gezondheid', 'CO₂', 'Grondstoffenbeheer', 'Integriteit' en 'Toeleveringsketen' (zie pagina 48).

** <http://www.volkerwessels.com/nl/corporate-responsibility>

De medewerkers van VolkerWessels Telecom installeren tijdelijke mobiele opstelpunten en straalverbindingen voor telefoniedekking tijdens festivals. Zo blijft de bereikbaarheid van de festivalgangers gegarandeerd.

Assurance

Aan de lezers van het Duurzaamheidsverslag 2013 van Koninklijke Volker Wessels Stevin NV

Introductie

De Directie van Koninklijke VolkerWessels Stevin NV (verder: 'VolkerWessels') heeft ons verzocht zekerheid te verschaffen bij geselecteerde indicatoren over de Nederlandse en Engelse activiteiten in het Duurzaamheidsverslag 2013 (verder: het Verslag). De Directie van VolkerWessels is verantwoordelijk voor het opstellen van het Verslag, waaronder de geselecteerde indicatoren, en het bepalen van de te rapporteren materiële onderwerpen. Het is onze verantwoordelijkheid een assurance-rapport inzake de geselecteerde indicatoren in het Verslag te verstrekken gebaseerd op de hieronder omschreven werkzaamheden.

Reikwijdte van onze opdracht

Onze werkzaamheden waren gericht op het verschaffen van een beperkte mate van zekerheid of de indicatoren en bijbehorende toelichting voor de thema's toeleveringsketen, veiligheid en gezondheid, CO₂, integriteit en grondstoffenbeheer voor zowel de Nederlandse als de Engelse activiteiten, aangemerkt met een (*) in het Verslag, in alle van materieel belang zijnde aspecten, zijn weergegeven in overeenstemming met de verslaggevingscriteria.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en zijn geringer in diepgang dan de werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. We verstrekken geen zekerheid bij de haalbaarheid van de doelstellingen, verwachtingen en ambities van VolkerWessels.

Verslaggevingscriteria

VolkerWessels hanteert de Sustainability Reporting Guidelines (G3.1) van de Global Reporting Initiative (GRI), in samenhang met interne richtlijnen, voor het rapporteren van de indicatoren, zoals omschreven in het hoofdstuk 'Over dit verslag'. De informatie bij de geselecteerde indicatoren in het Verslag moet worden beschouwd in samenhang met deze toelichting. Wij zijn van mening dat de verslaggevingscriteria toepasbaar zijn binnen de context van onze assurance-opdracht.

Assurance-standaarden

We hebben onze opdracht uitgevoerd in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3410N 'Assurance-opdrachten inzake maatschappelijke verslagen'. Op basis van deze standaard is het onder andere vereist dat de leden van het

assurance-team over de specifieke kennis, vaardigheden en vaktechnische bekwaamheden beschikken die nodig zijn om assurance te kunnen verstrekken over duurzaamheidsinformatie alsmede dat die leden voldoen aan de vereisten van de Ethische Code voor Professionele Accountants van International Federation of Accountants, inclusief onafhankelijkheid.

Werkzaamheden

We hebben de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- het afnemen van interviews met medewerkers die verantwoordelijk zijn voor het analyseren en rapporteren van de geselecteerde indicatoren;
- het evalueren van de systemen en processen voor informatieverzameling, interne controles en verwerking van de informatie over de geselecteerde indicatoren;
- het bezoeken van drie locaties in Nederland en één locatie in het Verenigd Koninkrijk met als doel het beoordelen van de betrouwbaarheid van de geselecteerde indicatoren;
- het beoordelen van interne en externe documentatie, op basis van deelwaarnemingen, om te bepalen of de data bij de geselecteerde indicatoren adequaat zijn onderbouwd;
- een analytische beoordeling van de data en trends met betrekking tot de geselecteerde indicatoren.

Tijdens ons onderzoek hebben wij de noodzakelijke wijzigingen in het Verslag besproken met VolkerWessels en hebben wij vastgesteld dat deze wijzigingen adequaat zijn verwerkt in de definitieve versie.

Conclusie

Uit onze werkzaamheden is niet gebleken dat de geselecteerde indicatoren voor de Nederlandse en Engelse activiteiten, aangemerkt met een (*) in het Verslag, in alle van materieel belang zijnde aspecten, niet zijn weergegeven in overeenstemming met de verslaggevingscriteria.

We rapporteren tevens, voor zover wij dat kunnen beoordelen, dat de duurzaamheidsinformatie in de overige delen van het Verslag 2013 verenigbaar is met de informatie met betrekking tot de geselecteerde indicatoren.

Ter vergelijking opgenomen data niet onderzocht

Op de in het Verslag opgenomen vergelijkende data van de geselecteerde indicatoren met betrekking tot 2010 is geen assurance uitgevoerd. Dit is ook het geval voor de vergelijkende data van de geselecteerde indicatoren van het Verenigd Koninkrijk met betrekking tot 2011. Derhalve verstrekken wij geen zekerheid over deze ter vergelijking opgenomen data.

Observatie

Zonder dat deze observatie de strekking van ons Assurance-rapport aantast verdient het volgende naar onze mening aandacht:

Binnen de VolkerWessels groep bestaan voor verscheidene onderwerpen verschillende definities voor de duurzaamheidsprestaties. Dit bemoeilijkt de integratie van de rapportageprocessen en interpretatie van de data op groepsniveau. Om monitoring en sturing van duurzaamheidsprestaties op groepsniveau te versterken, adviseren wij VolkerWessels de gehanteerde definities in binnen- en buitenland verder te uniformeren.

Amstelveen, 20 maart 2014

KPMG Sustainability,
onderdeel van KPMG Advisory NV
W.J. Bartels RA, partner

Bijlage

Markt

	2013	2012	2011	2010	2009
Innovatie					
Percentage van het totaal aantal innovaties met het label Planet Fit	6,8%	14,3%	13,3%	9%	18%
Totaal aantal innovaties	74	84	90	69	67
Totaal Planet Fit innovaties	5	12	12	6	12
Toeleveringsketen					
Percentage van de werkmaatschappijen met inkoopcontracten en/of algemene voorwaarden met MVO-clausules*					
Nederland	92%	93%	87%	85%	52%
Verenigd Koninkrijk	100%	80%	50%		
Aantal zelf ontwikkelde woningen waarin duurzaam hout is gebruikt	1.271	1.214	757		
Aantal FSC-gecertificeerde werkmaatschappijen van VolkerWessels	18	20	19		
Aantal PEFC-gecertificeerde werkmaatschappijen van VolkerWessels	9	10	10		

Medewerkers

	2013	2012	2011	2010	2009
Veiligheid en gezondheid					
Ziekteverzuimpercentage*					
Nederland	5,6%	5,2%	5,8%	6,1%	
Bouw en vastgoed	7,3%	5,0%	6,1%	5,4%	
Infrastructuur	5,0%	5,6%	6,4%	7,1%	
Energie & Telecom	4,9%	4,5%	5,5%	5,3%	
VolkerWessels Concernkantoor	1,8%	2,5%	1,2%	1,2%	
Verenigd Koninkrijk ¹	1,0%	1,41%			
Ongevallen die hebben geleid tot verzuim*					
Nederland	125	145	195	151	
Bouw en vastgoed	32	54	74	71	
Infrastructuur	67	66	92	67	
Energie & Telecom	26	24	29	13	
VolkerWessels Concernkantoor	0	1	0	0	
Verenigd Koninkrijk	16	23			
Aantal bedrijfsongevallen met dodelijke afloop*					
Nederland	2 ²	0	0	1	2
Verenigd Koninkrijk	0	0			
IF cijfer (Incident Frequency rate)*					
Nederland	7,2	8,0	10,1	8,7	
Verenigd Koninkrijk	4,9	5,6			
Medewerkers die vallen onder een collectieve arbeidsovereenkomst	89,2%	90,2%	92%	92%	92%

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

Medewerkers (vervolg)

	2013	2012	2011	2010	2009
Integriteit					
Aantal meldingen bij een vertrouwenspersoon*					
Nederland	50	30	21	28	27
Verenigd Koninkrijk	13 ³	20			
Aantal meldingen die hebben geleid tot ontslag*	10	6	5	10	6
Aantal meldingen van het vermoeden van overtreding van de Mededingingswet*	0	0	0	1	0
Gebruikmaking van de klokkenluidersregeling					
Nederland	1	0	1	0	1
Verenigd Koninkrijk	2	0			
Aantal deelnemende medewerkers aan Integriteitsworkshops, onder andere in het Introductieprogramma van VolkerWessels en overige bijeenkomsten*	462	502	340	282	346
Training en ontwikkeling					
Aantal uren training voor de bouwplaatsmedewerkers					
Nederland	38.473	45.215	56.698	71.146	46.249
Verenigd Koninkrijk	45.578	46.691			
Aantal uren training voor UTA-medewerkers					
Nederland	66.780	81.628	63.142	66.449	84.680
Verenigd Koninkrijk	6.935	8.712			
Aantal uren training voor overige medewerkers					
Nederland	134.768	133.216	140.422	148.864	136.531
Verenigd Koninkrijk	521	1.316			
Gemiddeld aantal uren training per medewerker					
Nederland	21	22	21	23	
Verenigd Koninkrijk	24	29			
Besteed bedrag aan training per medewerker (in euro)					
Nederland	783	760	673	701	820
Verenigd Koninkrijk	608	448			
Percentage van de medewerkers dat regelmatig een gesprek heeft gehad over prestatie- en loopbaanontwikkeling					
Nederland	73%	73%	66%	65%	63%
Verenigd Koninkrijk	46%	64%			
Aantal cursisten VolkerWessels Academy	573	706	849	1.065	

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

¹ De cijfers voor VolkerWessels Verenigd Koninkrijk wijken af van de Nederlandse cijfers. In het Verenigd Koninkrijk wordt het ziekteverzuimpercentage berekend op basis van werkdagen. Het aantal gevallen van verzuim is bepaald conform de riddor-definitie welke in Verenigd Koninkrijk wordt gehanteerd, dat wil zeggen dat bedrijfsongevallen pas worden meegerekend vanaf 7 dagen verzuim.

² In 2013 was er 1 dodelijk ongeval onder de eigen medewerkers van VolkerWessels, en 1 dodelijk ongeval bij een onderaannemer.

³ In het Verenigd Koninkrijk wordt gerapporteerd over grievances. De definitie van grievances wijkt af van het aantal meldingen bij een vertrouwenspersoon. Het aantal disciplinary actions is niet meegenomen in dit getal.

Medewerkers (vervolg)

	2013	2012	2011	2010	2009
Diversiteit					
Aantal man/vrouw per functiegroep					
Nederland	10.061/1.094	10.357/1.265	10.962/1.248	10.994/1.272	10.768 /1.157
Bouwplaatsmedewerkers	2.313/1	2.641/7	2.952/13	3.189/5	3.220/2
UTA-medewerkers	2.764/508	2.834/542	3.044/550	3.054/584	3.090/625
Overige medewerkers	4.984/585	4.882/716	4.966/685	4.751/683	4.458/530
Verenigd Koninkrijk	1.810/370	1.640/330			
Bouwplaatsmedewerkers	1.510/113	1.254/47			
UTA-medewerkers	238/252	326/278			
Overige medewerkers	62/5	60/5			
Personeelsbezetting naar leeftijd en geslacht (man/vrouw) (inclusief Verenigd Koninkrijk)					
<21	136/21	115/28	225/23		
22-25	528/96	581/96	595/90		
26-30	1.122/181	1.091/183	1.113/173		
31-35	1.313/254	1.306/256	1.336/209		
36-40	1.442/228	1.493/238	1.555/251		
41-45	1.772/286	1.765/295	1.762/250		
46-50	1.863/213	1.866/222	1.877/213		
51-55	1.726/137	1.669/126	1.662/116		
56-60	1.524/102	1.507/108	1.553/155		
61-65	636/52	581/40	494/30		
65 >	32/4	23/4	17/2		
Percentage fulltime/parttime per geslacht					
Nederland					
Mannen fulltime/parttime	94,1%/ 5,9%	94,4%/ 5,6%		95,0%/5,0%	95,3%/4,7%
Vrouwen fulltime/parttime	33,1%/66,9%	33,1%/66,9%		42,2%/57,8%	35,2%/64,8%
Verenigd Koninkrijk					
Mannen fulltime/parttime	98,1%/1,9%	99,5%/0,5%			
Vrouwen fulltime/parttime	81,1%/18,9%	82,1%/17,9%			
Percentage vrouwen dat deelnam aan de Management Ontwikkelings Leergang (MOL)					
	12,9%	10%	15,8%	8,3%	6%
Verhouding in- en uitstroom van mannen en vrouwen (Nederland)					
Mannen instroom	84,3%	79,9%	85,4%		
Vrouwen instroom	15,7%	20,1%	14,6%		
Mannen uitstroom	85,5%	86,8%	85,6%		
Vrouwen uitstroom	14,5%	14,2%	14,4%		
Personeelsbezetting naar diensttijd en geslacht (man/vrouw) (inclusief Verenigd Koninkrijk)					
< 2	1.806/390	1.705/381	2.032/351		
2-5	2.521/424	2.884/451	3.078/437		
6-10	2.147/258	1.885/257	1.684/232		
11-20	2.449/332	2.474/340	2.408/291		
21-30	1.864/110	1.779/109	1.744/106		
31 >	1.307/60	1.270/57	1.243/55		

Milieu

	2013	2012	2011	2010	2009
CO₂ en energie					
CO₂-emissies per GHG scope					
Nederland*	183,3	182,8	180,8	194	201
Scope 1	164,3	156,9	155,2	166	
Scope 2	14,0	20,1	19,2	22	
Scope 3	5,0	5,8	6,4	6	
Verenigd Koninkrijk*	24,5	21,7			
Scope 1	17,5	16,4			
Scope 2	1,6	1,2			
Scope 3	5,0	4,1			
CO₂-emissies per sector					
Bouw en Vastgoed	22,1	25,5	27,3		
Infrastructuur	124,3	125,9	122,2		
Energie en Telecom	35,9	30,4	29,3		
VolkerWessels Concernkantoor	1,0	1	1,9		
VolkerWessels vk	24,5	21,7			
CO₂-emissies per bron					
Vervoer	52,6%	52,1%			
Asfaltcentrales	29,2%	29,7%			
Gebouwen	7,6%	7,6%			
Projecten	10,6%	10,6%			
Grondstoffenbeheer					
Scheidingspercentage in bouw- en sloopafval*	70,9%	57%	56,5%	50%	42,3%
Totaal gewicht afval (tonnen)*					
Nederland	518.075	496.380	574.852	625.517	
Verenigd Koninkrijk	577.205	609.523			
Gevaarlijke stoffen ingezameld en verwerkt (kg)*					
Nederland	649.248	625.447	502.877	142.509	259.839
Verenigd Koninkrijk	20.321.359	11.026.757			

Samenleving

	2013	2012	2011	2010	2009
Community investment					
Verhouding van besteed bedrag aan sponsoring en donaties	15,3%	12%	12,5%	10,5%	20,9%
Aantal partnerships met maatschappelijke organisaties					
Nederland	29	39	34	28	28
Verenigd Koninkrijk	5	2			
Aantal medewerkers van de VolkerWessels Academy die aan MBO deden	49	209			
Omgevingsmanagement					
Aantal bouwplaatsen aangemeld bij 'Bewuste Bouwers'	98	72	36	6	
Projecten gecertificeerd volgens het 'Considerate Constructors Scheme' in het Verenigd Koninkrijk	47	50			

* Hierover heeft KPMG assurance verleend.

Begrippenlijst

Aantal gewerkte uren	Het totaal aantal gewerkte uren van VolkerWessels-medewerkers (inclusief inhuur, maar exclusief derden). Dit is gebaseerd op geregistreeerde werkelijk aantal gewerkte uren of de volgende formule: gemiddeld aantal FTE x 200 (werkbare dagen) x 8. Dit is in overeenstemming met de VCA-richtlijnen voor IF.
Aantal verzuimdagen ten gevolge van ongevallen	Het totaal aantal verzuimde werkdagen als gevolg van een bedrijfsongeval.
Algemene inkoopvoorwaarden	De algemene bepalingen waarin is vastgelegd onder welke condities VolkerWessels producten en/of diensten van haar toeleveranciers afneemt. Deze voorwaarden worden zoveel mogelijk van toepassing verklaard bij het afsluiten van overeenkomsten met andere partijen.
Bedrijfsongeval	Een ongeval door of tijdens de uitoefening van betaalde arbeid, uitgezonderd ongevallen tijdens woon-werkverkeer. Het gaat hierbij zowel om ongevallen, die leiden tot arbeidsverzuim als om ongevallen zonder verzuim op het werk. NB. Ongevallen tijdens dienstreizen vallen wel onder bedrijfsongevallen.
Bedrijfsongeval met verzuim	Een bedrijfsongeval, waarbij de betrokken persoon (VolkerWessels-medewerker) meer dan één werkdag het werk niet kan hervatten vanwege het letsel, de dag van het ongeval niet inbegrepen. VolkerWessels hanteert de VCA-definitie in deze.
Bewuste Bouwers	Een keurmerk dat een impuls geeft aan de relatie van bouwplaatsen met hun omgeving. Het keurmerk stimuleert goede communicatie met de omgeving van bouwlocaties en maakt de professionaliteit op bouwplaatsen zichtbaar.
Bouw en -sloopafval	Bestaat uit de ongesorteerde fractie van grondstoffen, die tijdens werkzaamheden op een bouw- of sloopproject vrijkomen. Op deze fractie moet nog een sorteerbewerking worden toegepast, waardoor er zuivere grondstoffen ontstaan, die direct toepasbaar zijn bij de eindverwerker.
Bouwplaatsmedewerker	Een persoon in dienst van een VolkerWessels-werkmaatschappij, met inbegrip van personen die zijn ingehuurd van een andere VolkerWessels-werkmaatschappij en van stagiaires (personen die werkervaring opdoen en/of opgeleid worden), die (uitvoerende) werkzaamheden verricht op een bouwplaats (of vergelijkbare werklocatie). Op deze medewerker is de CAO voor de Bouwnijverheid van toepassing en hij/zij voldoet aan de definitie zoals gesteld in artikel 88, lid 7 van genoemde CAO.
BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method)	Beoordelingsmethode om de duurzaamheidsprestaties van gebouwen te bepalen. BREEAM stelt een standaard voor een duurzaam gebouw en geeft vervolgens aan welk prestatieniveau het onderzochte gebouw heeft. Het doel is gebouwen te analyseren en een duurzaamheidslabel (pass, good, very good, excellent en outstanding) te geven.
BVGO	Afkorting voor de sector 'Bouw- en Vastgoedontwikkeling' binnen VolkerWessels.
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst.
co₂ footprint	De totale hoeveelheid broeikasgas, die in een bepaalde periode is uitgestoten.
Code of Supply	Engelse benaming voor inkoopvoorwaarden.
co₂	Een gas dat onder andere wordt uitgestoten door het verbranden van fossiele brandstoffen (brandstoffen zoals steenkolen en van aardolie gemaakte producten). co ₂ is het gas dat voor een groot deel een bijdrage levert aan het broeikas-effect.
Conversie factor	Methode om de hoeveelheid ton co ₂ -uitstoot te berekenen bij gebruik van brandstof. De conversie factor is voor elke energiestroom en elke brandstof verschillend. De gehanteerde conversie factoren door VolkerWessels in 2013 zijn gebaseerd op de conversie factoren die door de co ₂ -Prestatieladder zijn gedefinieerd voor de Nederlandse situatie. Voor de co ₂ -uitstoot in het Verenigd Koninkrijk zijn de conversie factoren van de co ₂ -Prestatieladder gebruikt, behalve voor elektriciteit en aardgas. Hiervoor zijn de DEFRA-conversie factoren gebruikt. Dit omdat deze beter passen bij de situatie in het Verenigd Koninkrijk.

CSR	Corporate Social Responsibility, de Engelse term voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO).
CSR Platform	Intern adviesorgaan van VolkerWessels op het gebied van ons Corporate Social Responsibility beleid.
Dodelijk bedrijfsongeval	Een bedrijfsongeval dat onmiddellijk of binnen 30 werkdagen na het ongeval leidt tot het overlijden van de betrokken persoon.
MVO-clausules	Worden gedefinieerd als bepalingen die betrekking hebben op kernwaarden als maatschappelijke verantwoordelijkheid (bijvoorbeeld mensenrechten, arbeidsomstandigheden, integriteit, transparantie en duurzaamheid/impact op het milieu).
Eigen ontwikkelde en opgeleverde wooneenheden	Zijn wooneenheden die reeds zijn opgeleverd en die de werkmaatschappij daadwerkelijk zelf heeft ontwikkeld (in eigen beheer).
EPC (Energie Prestatie Coëfficiënt)	De eenheid waarin de EPN (Energie Prestatie Norm) wordt uitgedrukt. In het bouwbesluit worden per gebouwtype minimumeisen aan de EPC waarde gesteld.
FSC-hout	Hout met het FSC-keurmerk van de Forest Stewardship Council. Dit geeft aan dat het hout afkomstig is uit een bos dat door de FSC-organisatie onafhankelijk is beoordeeld als een goed beheerd bos volgens normen voor milieu, sociale omstandigheden en economie.
GreenHouse Gas (GHG) protocol	Vormt de internationale basis van de rapportage over CO ₂ -emissies.
GRI (Global Reporting Initiative)	Internationaal erkende standaard voor duurzaamheidsverslaglegging.
Grondstoffenbeheer	Staat voor de wijze waarop wij als concern willen omgaan met onze grondstromen. Het verminderen en scheiden van onze reststromen, zodat optimaal kan worden hergebruikt door onszelf of een andere partij, heeft de prioriteit.
HERA-SYSTEM (Highly Ecological Recycling Asphalt)	Nieuwe technologie voor de recycling van asfalt, ontwikkeld door kws Infra.
HR	Human Resources (afdeling).
Incident Frequency (IF)	Het aantal bedrijfsongevallen met verzuim (of dodelijk) vermenigvuldigd met één miljoen (uur) gedeeld door het aantal gewerkte uren. VolkerWessels hanteert de VCA-definitie in deze.
Innovatie	Is de ontwikkeling van een nieuw of verbeterd product, concept of dienst. De innovatie is voor zowel het bedrijf als de markt waarvoor zij bestemd is, vernieuwend. Dat wil zeggen dat het extra waarde toevoegt aan de maatschappij. Een duurzame innovatie voegt bovendien waarde toe aan het milieu en krijgt binnen VolkerWessels het onderscheidende label 'Planet Fit'.
KPI	De afkorting voor kritieke prestatie indicatoren. Deze worden gebruikt om de prestaties van ondernemingen te analyseren.
LCA (Levenscyclusanalyse)	Levenscyclusanalyse (LCA) is een methode om de totale milieubelasting te bepalen van een product gedurende de hele levenscyclus, dat wil zeggen: winning van de benodigde grondstoffen, productie, transport, gebruik en afvalverwerking.
LEAN	'LEAN' is een filosofie en vooral een manier van werken, waarbij alles en iedereen in de onderneming zich richt op het creëren van waarde in alle processen en het elimineren van verspillingen.

NGO	De afkorting voor een niet-gouvernementele organisatie. Het is een organisatie, die onafhankelijk is van de overheid en zich op een of andere manier richt op een verondersteld maatschappelijk belang.
Omgevingsmanagement	Acties die gericht zijn op de omgeving, waarbij externe partijen betrokken en gekend worden, zoals bewoners, weggebruikers, bedrijven, media, milieubewegingen etc.
Ongeval	Een plotseling optredende, ongewilde en onvoorziene gebeurtenis, waarbij de inwerking van een externe oorzaak leidt tot fysiek letsel en waarbij geen sprake is van opzettelijk geweld of voedselvergiftiging (definitie conform het CBS).
Overige medewerkers	Zijn medewerkers met een arbeidsovereenkomst waarop niet de CAO voor de Bouwnijverheid van toepassing is. Hieronder vallen ook vaak directeuren.
PEFC-hout	Hout/papier van het Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC) dat bijdraagt aan het bevorderen van duurzaam bosbeheer.
PlanetFit	Is het label dat staat voor duurzame, innovatieve oplossingen van VolkerWessels. Een product, concept of dienst is 'PlanetFit' als het aantoonbaar waarde toevoegt aan de markt en het milieu. Het moet dus financieel rendabel zijn, maar ook aantoonbaar de (negatieve) impact op het milieu verminderen. Een innovatie is pas 'PlanetFit' na formele toetsing door het CSR-platform en daarmee het hebben verkregen van een PlanetFit-certificaat voor de betreffende innovatie (www.planetfit.nl).
PlusWonen (PlusWoning)	Een woning gebouwd onder het label 'PlusWonen', dat staat voor het duurzame bouwconcept ontwikkeld door VolkerWessels (www.pluswonen.nl).
Reststroom	Het gedeelte van de afvalstroom van particulieren, instellingen en bedrijven dat overblijft nadat alle bruikbare en recyclebare afvalstromen uit de hoofdstroom zijn genomen. Binnen VolkerWessels is de reststroom datgene dat overblijft nadat de gangbare grondstoffen (bijv. (beton)granulaten, metalen, papier, karton, zand en hout) uit de hoofdstroom zijn genomen.
Scheidingspercentage	Geeft aan welk percentage van het totale bouw- en sloopafval is gescheiden in de verzameling en verwerking van het afval (op locatie).
Scope 1, 2, 3 (GHG-Protocol)	Scope 1 – Directe emissies door de eigen organisatie, zoals bijvoorbeeld emissies door eigen gasgebruik en emissies veroorzaakt door het eigen wagenpark. Scope 2 – Indirecte emissies die ontstaan door de opwekking van elektriciteit die de organisatie gebruikt, zoals emissies door centrales die deze elektriciteit leveren. Scope 3 – Betreft overige indirecte emissies. Deze zijn een gevolg van de activiteiten van de organisatie, maar komen voort uit bronnen die geen eigendom van de organisatie zelf zijn noch beheerd worden door de organisatie. Voorbeelden zijn emissies voortkomende uit de productie van ingekochte materialen, de verwerking van afval en het gebruik van het door het bedrijf aangeboden/verkochte werk, dienst of levering. Door VolkerWessels worden voornamelijk emissies door vliegvluchten gerapporteerd.
SKAO	De afkorting voor de Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen. Deze stichting is verantwoordelijk voor alles wat betrekking heeft op de CO ₂ -Prestatieladder, namelijk het gebruik, de doorontwikkeling, het beheer van het certificeringsschema en verbreding van deelnemende sectoren.
Social return	VolkerWessels verstaat onder social return elke inspanning die het vanuit haar bedrijfsvoering of vanuit het uitvoeren van projecten mogelijk maakt om mensen met een arbeids handicap en/of afstand tot de arbeidsmarkt te laten participeren op de arbeidsmarkt.

UTA medewerkers	Een persoon in dienst van een VolkerWessels- werkmaatschappij, met inbegrip van personen die zijn ingehuurd van een andere VolkerWessels- werkmaatschappij en van stagiaires (personen die werkervaring opdoen en/of opgeleid worden), die werkzaamheden uitvoert buiten de bouwplaats. UTA staat voor Uitvoerend Technisch Administratief.
VCA	De afkorting voor Veiligheidschecklist Aannemers.
Veiligheid & Gezondheid	Heeft betrekking op het streven naar een veilige en gezonde werkplek en -omgeving voor medewerkers, onderaannemers en eenieder die te maken heeft met onze (bouw)activiteiten.
Verwerkingsmethode	De wijze waarop de afvalreststroom verwerkt wordt tot een nieuwe grondstof of energie.
Ziekteverzuimpercentage	Geeft aan welk deel van de arbeidscapaciteit in een bepaalde periode wegens verzuim verloren is gegaan. Het is de meest gebruikte maat om het verzuim binnen een organisatie te typeren. VolkerWessels berekent dit in lijn met de methodiek, die in de vca-richtlijn wordt gehanteerd.
Ziekteverzuimpercentage ten gevolge van ongevallen	Het totaal aantal verzuimde werkdagen tgv ongeval/potentieel aantal beschikbare werkdagen x 100.

Colofon

VolkerWessels

Podium 9
3826 PA Amersfoort

Postbus 2767
3800 GJ Amersfoort

T +31 88 186 61 86
E informatie@volkerwessels.com
I www.volkerwessels.com

Samenstelling

VolkerWessels | Corporate Social Responsibility
Domani B.V.

Fotografie

Carel Kramer
Thomas Heye (Boele & van Eesteren)
Stichting Young Africa, Namibië

Drukwerk

Drukkerij Mouthaan, Papendrecht

Dit jaarverslag is gedrukt op 250 grams Arctic Volume Highwhite fsc – Mixed 70% (omslag)
en 130 grams Arctic Volume Highwhite fsc – Mixed 70% (binnenwerk) papier.

Publicatiedatum

20 maart 2014 (digitaal)

- Er is een Engelse versie van dit verslag beschikbaar als pdf op <http://en.volkerwessels.com>
- An english translation of this report is available as a pdf at <http://en.volkerwessels.com>
- In case of textual contradictions, the Dutch version shall prevail
- Het Financieel Jaarverslag is beschikbaar op <http://www.volkerwessels.com/nl/financieel/jaarverslag-2013>

